



ERUDITIO
MORES
FUTURUM

BELIANUM

preklad a tlmočenie 11

Má translatológia dnes ešte čo ponúknuť?
I.

Reciprocity a tenzie v translatologickom výskume

editor Vladimír Biloveský

preklad a tlmočenie 11

Má translatológia dnes ešte čo ponúknuť?

Reciprocity a tenzie v translatologickom výskume

editor Vladimír Biloveský

I.

 ELIANUM

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela

Banská Bystrica 2014

Vedeckí recenzenti

prof. PhDr. Edita Gromová, CSc.
prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

Editor

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.

Zodpovedná redaktorka

PhDr. Miroslava Melicherčíková

Návrh obálky

Silvia Kováčiková

Vydalo

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Filozofická fakulta
2014

© Vladimír Biloveský
© autori štúdií 2014

ISBN 978-80-557-0795-2

OBSAH

ÚVODNÉ SLOVO	7
HOW THEORIES TRAVEL: THE CASE OF SKOPOS THEORY	
<i>Christiane Nord</i>	11
OPOŽDĚNÁ SETKÁNÍ FUNKCIONALIZMŮ?	
<i>Zuzana Jettmarová</i>	22
I. VŠEOBECNÁ TRANSLATOLÓGIA	31
PREKLAD AKO KRITIKA	
<i>Katarína Bednárová</i>	33
BIELE MIESTA V TRANSLATOLÓGII?	
<i>Jana Rakšányiová</i>	40
KULTÚRNE A SUBKULTÚRNE ŠTANDARDY Z POHĽADU LINGVISTIKY A TRANSLATOLÓGIE	
<i>Zdenko Dobrík</i>	48
PRZEKŁAD A KOMUNIKACJA MIĘDZYKULTUROWA (NA PRZYKŁADZIE POLSKICH I SŁOWACKICH CZASOWNIKÓW RUCHU)	
<i>Bożena Kotuła</i>	55
INTERKULTÚRNA DIMENZIA TRANSLÁCIE	
<i>Jana Lauková</i>	62
THE ROLE OF THE VERB-CENTRED THEORIES IN TRANSLATOR TRAINING	
<i>Sarolta Simigné Fenyő</i>	69
K TERITORIÁLNYM DETERMINANTOM MEDZILITERÁRNOSTI	
<i>Ivan Šuša</i>	75
K ZAČIATKOM SLOVENSKEHO PREKLADU (BARDEJOVSKÝ KATECHIZMUS 1581)	
<i>Milan Žitný</i>	86
II. UMELECKÝ PREKLAD	95
DEJINY PREKLADU A PREKLADANIA – VÝZVY A KONTEXTY SÚČASNEJ TRANSLATOLÓGIE	
<i>Mária Kusá</i>	97
SYMBIÓZA POETICKÉHO SLOVA A HUDBY V DIMENZII PREKLADU JELY KRČMÉRY-VRTEĽOVEJ	
<i>Miroslava Ďurkovičová</i>	104

FRANTIŠEK MIKO: O ODHAĽOVANÍ A ZAHAĽOVANÍ OBRAZOV V PREKLADOCH IVANA DRAČA	
<i>Slavomír Gál</i>	112
K SLOVENSKÝM PREKLADOM POÉZIE WALTA WHITMANA	
<i>Ivana Hostová</i>	120
ORGIE TEXTU – SLASTI PREKLADU (<i>O tom, ako prekladateľ neodolá pokušeniu zavŕšiť rolu autora alebo Legenda o slovenskom preklade posledného diela Alfonza Talamona</i>)	
<i>Anita Huťková</i>	129
TITULKOVANIE PRE NEPOČÚJÚCICH A SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH: V ČOM JE VLASTNE PROBLÉM?	
<i>Emília Janecová</i>	141
THE TRANSLATOR MONARCH. D. PEDRO II'S CREATIVE PROCESS IN THE TRANSLATION OF <i>HITOPADEŠA</i>	
<i>Adriano Mafra</i>	151
O ŠPECIFIKÁCH TEORETICKÝCH PRÍSTUPOV K PREKLADU DETSKEJ LITERATÚRY	
<i>Eva Mesárová</i>	163
SLOVENSKÁ LITERATÚRA V ANGLICKOM PREKLADE PO ROKU 1989	
<i>Ľudmila Pánisová</i>	171
IDEOLOGY IN TRANSLATING CHILDREN'S LITERATURE INTO ARABIC: A STORY TAKEN TO A DIFFERENT STOREY	
<i>Zuzana Tabačková</i>	179
POSUNY AKO TYPY PREKLADATEĽSKÝCH VERZIÍ (NA POČESŤ MINULO A TOHOROČNÉHO VÝROČIA ANTONA POPOVIČA: 1933 – 1984)	
<i>Dušan Tellinger</i>	186
III. TLMOČENIE	197
PAUZA JAKO DETERMINANTA VNÍMÁNÍ RYCHLOSTI PŘEDNESU PŘI SIMULTÁNNÍM TLUMOČENÍ SPONTÁNNÍCH A ČTENÝCH PROJEVŮ	
<i>Aneta Mandysová</i>	199
REGISTER	203

ÚVODNÉ SLOVO

Kolektívna monografia s podnázvom **Má translatológia dnes ešte čo ponúknuť? Reciprocity a tenzie v translatologickom výskume** z edície PREKLAD a TLMOČENIE je už v poradí jedenástou. Predstavuje úvahy o súčasnej úlohe translatológie, jej rôznych podobách i smerovaní, jej vnútorných pnutiach, o vplyvoch iných vedných disciplín, ale i o jej budúcnosti. Novinkou je nový formát i obálka/šat. Formát predurčil i usporiadanie monografie – do dvoch dielov. Novým formátom chceme ponúknuť komfortnejšie užívateľské čítanie a obálkou ju chceme zatraktívniť. Dalším obohatením monografie je i menný register. Publikácia ostáva pri zaužívanej štruktúre: **VŠEOBECNÁ TRANSLATOLÓGIA, UMELECKÝ PREKLAD, TLMOČENIE (I. DIEĽ); ODBORNÝ PREKLAD, DIDAKTIKA PREKLADU A TLMOČENIA (II. DIEĽ)**.

Struktúra monografie je rozšírená o dve štúdiá, ktoré zovšeobecňujúco reflektujú úlohu **translatológie v kontexte súčasného translatologického výskumu v európskom kultúrnom priestore berúc do úvahy tradície, vplyvy, zvraty i rôzne vývojové štádiá niektorých translatologických teórií**. Christiane Nordová nám prostredníctvom teórie skoposu (anglicky písaná štúdia) ponúka prehľad o vývoji myslenia o preklade nielen v Európe. Akcentuje interkultúrny, ale i funkcionalistický charakter vedy o preklade, potrebu empirických translatologických výskumov, výsledky, ktoré by sa mali premietnuť do procesu prípravy budúcich prekladateľov. Zuzana Jettmarová analyzuje „oneskorené stretnutia“ funkcionalizmu. Podľa jej slov ide len o náčrt k porovnávaní východných a západných teórií a metodológií. Komplexné spracovanie problematiky by si, podľa nej, vyžadovalo zostavenie tímu odborníkov. Predložený rozbor dokazuje, že „naša“ klasika má čím prispieť k hlavnému prúdu súčasnej translatológie. Za vhodnejší než paralelizmus považuje Zuzana Jettmarová priamu konfrontáciu.

Časť **VŠEOBECNÁ TRANSLATOLÓGIA** ponúka prierez rozmanitými témami. Inšpiráciou pre Katarínu Bednárovú v úvahe o preklade ako kritike boli dve skutočnosti. Prvou je výrazný návrat teórie umeleckého prekladu, ktorá chápe preklad ako hermeneutický proces, ako akt kritiky, resp. kritického myslenia. Druhou je aktuálna situácia v oblasti vedy, snaha hľadať stále nové koncepty a teórie, pričom často neostáva miesto na to podstatné, čo charakterizuje práve humanitné vedy – a to je proces myslenia. Kľúčovým slovom autorkinej úvahy je teda slovo kritika a koncept kritického myslenia v preklade. V závere nás nabáda k opätovnému skúmaniu starých teórií, k snahe lepšie rozumieť a lepšie sa mylíť. Na hľadanie bielych miest v translatológii sa podujala Jana Rakšányiová. Ako zdôrazňuje, v translatológii panuje pretlak v oblasti základného výskumu, a preto za prínosné považuje pragmaticky zamerané práce v oblasti aplikovanej translatológie – interaktívne prepojené s terénom. Príspevok Zdenka Dobríka možno umiestniť do interdisciplinárneho priestoru, na rozhranie kultúrnej antropológie, lingvistiky (sémantiky) a čiastočne aj translatológie, s dôrazom na skúmanie kultúry spoločenských a sémantiky vybraných pomenovaní, ktoré sú v základe konkrétnych (sub)kultúrnych štandardov. Božena Kotuľa v príspevku písanom v poľštine poukazuje na problémy, s ktorými sa stretáva prekladateľ, keď musí vziať do úvahy kultúrne rozdiely. Výskumný materiál predstavujú poľské a slovenské frazeologizmy so

slovesami pohybu, ktoré pomenúvajú myšlienkové procesy. Interkultúrnou dimenziou translácie, prekladu a tlmočenia sa zaoberá aj Jana Lauková, ktorá pojem interkultúrny vníma primárne ako kontrastívny. Úlohu verbo-centrických teórií vo výučbe prekladateľov akcentuje v anglicky písanom príspevku Sarolta Simigné Fenyő. Ivan Šuša sa zamýšľa nad teritoriálnymi determinantmi medziliterárnosti, okrem literatúry nadnárodného regiónu (stredoeurópsky literárno-kultúrny areál) a regionálnej literatúry v kontexte národnej literatúry (literatúra južného Talianska) poukazuje aj na tzv. africkú literatúru. Štúdia Milana Žitného skúma tzv. Bardejovský katechizmus z roku 1581, ktorý môžeme považovať za významný medzník na vývinovej trajektórii slovenského prekladu.

Aj keď v súčasnosti trh a logicky potom i vydavateľstvá prestávajú mať záujem o kvalitnú prekladovú umeleckú literatúru, problematika umeleckého prekladu stále fascinuje translatologický výskum. **UMELECKÝ PREKLAD** opäť predstavuje najrozsiahlejšiu časť publikácie. Otvára ju prípadová štúdia Márie Kusej, ktorá je zameraná na dejiny prekladu a prekladanie v slovenskom kultúrnom priestore. Po načrtnutí „stručných dejín“ uvažovania o preklade uvádza ďalšie smerovania, ktoré sú podmienené logickým a tematickým obratom. Štúdiu uzatvára presvedčením, že v oblasti dejinného uvažovania prináša množstvo podnetov a výziev nie(len) súčasná translatológia, ale práve slovenský kultúrny/odborný priestor predstavuje množstvo podnetov a bielych miest, ktoré je našou povinnosťou zaplniť. Miroslava Ďurkovičová nám ponúka reflexiu umeleckého odkazu Jely Krčméry-Vrteľovej ako prekladateľky, ktorá dosiahla harmonickú symbiózu hudobného a literárneho odkazu autora hudby a textu, spolu s akcentuáciou dobového aspektu samotného umeleckého diela. Analýza Slavomíra Gála sa opiera o práce Františka Mika pri odhaľovaní a zahaľovaní obrazov v preklade básne ukrajinského poeta Ivana Drača. Pozornosť Ivany Hostovej sa sústreďuje na slovenské preklady poézie Walta Whitmana. V príspevku s provokatívnym názvom Orgie textu – slasti prekladu Anita Huťková na slovenskom preklade posledného diela Alfonza Talamona demonštruje, ako prekladateľ neodolá pokušeniu zavrieť rolu autora. Problematikou titulovania pre nepočujúcich v kontexte domácej teórie a prekladateľskej či mediálnej praxe sa zaoberá Emília Janecová. Anglicky písaný príspevok Adriana Mafru stručne analyzuje preklad knihy Hitopadeša posledným brazílskym cisárom Pedrom II., pričom monarchu odhaľuje ako intelektuála zameraného na vytvorenie národnej identity, konsolidáciu kultúry a podporu pokroku národa. Eva Mesárová sa venuje špecifikám teoretických prístupov k prekladu detskej literatúry. Ľudmila Pánisová prezentuje výsledky výskumu v oblasti prekladu slovenskej literatúry do anglického jazyka po roku 1989. Problematiku vplyvu islamskej ideológie na preklad detskej literatúry do arabskej, respektíve islamskej kultúry rozoberá Zuzana Tabačková. Dušan Tellingner vyzdvihuje prínos A. Popoviča nielen pri skúmaní posunov v preklade, ale aj pre ďalší rozvoj slovenskej aj zahraničnej translatológie.

V časti **TLMOČENIE** ponúkame iba úvahu Anety Mandysovej, v ktorej sa pokúša načrtnúť koreláciu páuz a vnímanie rýchlosti prednesu pri simultánnom tlmočení čítaných a spontánne prednášaných prejavov na základe vybranej odbornej literatúry.

Časť **ODBOBNÝ PREKLAD** mapuje súčasné trendy a tendencie v odbore. V súlade s mottom konferencie sa Alena Ďuricová vo svojom príspevku pýta, či nám translatológia ponúka dostatok odpovedí pri preklade právnych textov. Miroslava Gavurová sa zameriava na ekvivalentizáciu slovenských viacslovných pomenovaní v angličtine. Analyzované viacslovné pomenovania

sú výsledkom prípravnej, excerpčnej fázy projektu Slovníka viacslovných pomenovaní, ktorý bude predstavovať neoceniteľnú pomôcku pre prekladateľov. Nemecky písaná štúdia Eriky Kegyes sa venuje genderovej problematike, t. j. problematike spoločenského rodu, ktorá sa v súčasnej dobe stáva dôležitou výskumnou oblasťou translatológie. Na jednej strane autorka uvažuje o možnostiach prekladu gramatického rodu, na druhej strane zase o diskurzívnych formách realizácie spoločenského rodu (genderu), čo predstavuje obdobnú výzvu pre prekladateľov pri transfere medzi východiskovým a cieľovým jazykom. Zuzana Kraviarová predstavuje výsledky dvojročnej činnosti Prekladateľskej a tlmočnickej spoločnosti Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici, ktorá bola založená s cieľom dať študentom študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo možnosť pod vedením svojich pedagógov v reálnej prekladateľskej i tlmočnickej praxi overiť si získané vedomosti i zručnosti. Funkciou skoposu v právnom preklade sa zaoberá Jaroslav Stahl, ktorého ambíciou nie je jednostranná kritika súčasného stavu, ale systematický pohľad na prax prekladu s ohľadom na príjemcu a miera potreby prispôsobovania sa právnemu systému cieľového jazyka. Markéta Štefková sa zameriava na normy a konvencie v právnom preklade, pričom okrem najpodstatnejších východísk a súvislostí predstavuje aj vytvorený vedecký projekt s cieľom sformulovať ucelenú teóriu prekladu právnych textov so zameraním na slovenčinu ako východiskový a cieľový jazyk. Predmetom odborného záujmu Eleny Vallovej sú postupy uplatňované pri preklade termínov vo vybranom detektívnom románe. Ján Želonka sa sústreďuje na otázku opodstatnenia výskumu foriem prekladu audiovizuálnych textov na Slovensku a na problematiku tradičného delenia európskych krajín podľa preferovaných foriem prekladu audiovizuálnych textov.

Poslednou, pomerne rozsiahlou časťou **DIDAKTIKA PREKLADU A TLMOČENIA**. Otvára ju príspevok Evy Čulenovej a Ladislava Györga, ktorí sa zameriavajú na niektoré problematické ortografické a morfológické javy vo výučbe slovenčiny pre prekladateľov a tlmočníkov. Ich ambíciou je nielen špecifikovať a konkretizovať problematické javy, ale aj ponúknuť možnosti, ako prispieť k ich eliminácii prostredníctvom prakticky orientovaných cvičení. Mária Harošová sa zamýšľa nad študijným programom anglický jazyk a kultúra, študijný odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo, a kladie si otázku, či uvedený program dokáže absolventov adekvátne pripraviť na náročnú prekladateľskú profesiu. Interkomprehenziu ako nový prístup k vyučovaniu a učeniu sa jazykov, založený na mobilizovaní jazykového potenciálu jednotlivca s cieľom rozvíjať receptívne jazykové kompetencie, predstavuje autorská dvojica Katarína Chovancová a Eva Reichwalderová. Interkomprehenziu vnímajú autorky ako jednu z možných ciest k tomu, aby sa plurilingvizmus rozvíjal v kontakte s viacjazyčnými zdrojmi. Príspevok Zuzany Kozáčíkovej sa zameriava na lingvisticko-jazykovú prípravu budúcich prekladateľov a tlmočníkov a teoreticko-aplikačný význam lingvistickej disciplíny syntax v translatologickom kurikule. Niekoľko pohľadov na preklad do nematerinského jazyka a výsledky internetového prieskumu medzi slovenskými prekladateľmi týkajúceho sa ich postoja k inverznému prekladu prezentuje vo svojej štúdii Roman Ličko. O načrtnutie nových trendov v rámci prípravy na tlmočenie z aspektu využívania informačných komunikačných technológií a terminologického manažmentu sa pokúša Miroslava Melicherčíková. Východiskám a stratégiám vo výučbe simultánneho tlmočenia s textom sa venuje Stanislava Moyšová. Didaktickú sekciu uzatvára Eva Reichwalderová, ktorá si všima medzipredmetové vzťahy medzi

audiovizuálnym prekladom, simultánnym a konzekutívnym tlmočením zo španielskeho do slovenského jazyka a na príklade spracovania témy Miléniová deklarácia OSN sa pokúša dokázať, že prepojenie týchto predmetov je možné a prínosné tak pre vyučujúcich, ako i pre študentov.

Dúfame, že aj jedenásta publikácia s podtitulom *Má translatológia dnes ešte čo ponúknuť? Reciprocity a tenzie v translatologickom výskume* z edície PREKLAD a TLMOČENIE napomôže pochopiť súčasný stav translatológie, jej výzvy i možnosti pre ďalší translatologický výskum, pre prekladateľskú i tlmočnickú prax, ale i pre proces prípravy budúcich prekladateľov a tlmočníkov. Veríme, že inšpiruje k ďalšiemu pootváraní dverí tajomnej komnaty translatológie.

Vladimír BILOVESKÝ

HOW THEORIES TRAVEL: THE CASE OF SKOPOS THEORY

CHRISTIANE NORD

Introduction

We live in a globalized world, in a Europe without material frontiers, and it seems hard to imagine that new ideas and theories do not spread like wildfire, particularly in Translation Studies, a discipline that is "intercultural" par excellence. Today, skopos theory is known and (more or less) accepted all over the world, but it took almost twenty years, and I still remember the times, in the late 1980s, when the first conference talks I gave about functionalism were received with astonishment or even outright rejection in Spain.

Skopos theory (in German: *Skopostheorie*) was born in Germany in 1978. Its "father", Hans J. Vermeer (1930 – 2010), had first presented this new theory of translating and interpreting to students of translation in a lecture given at the Germersheim campus of the University of Mainz in 1977. In 1978, he published his groundbreaking ideas on translating as a purposeful activity in the journal *Lebende Sprachen*, in an article entitled "Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie" (A framework for a general theory of translating and interpreting, Vermeer 1978). This date is generally considered to be the official starting point of what is now usually called "functionalism" in translation studies. Functionalism is the general approach to translation and interpreting taking the intended function or functions of the target text as a guideline for any translational decisions. Its theoretical groundwork is provided by skopos theory.

Drawing mainly on BITRA, an online bibliography of translation studies directed by Javier Franco at the University of Alicante, Spain (https://aplicacionesua.cpd.ua.es/tra_int/usu/buscar.asp?idioma=en, last accessed on 30/08/2014), and focusing on monographs, book chapters and journal articles by scholars who claim to be "functionalists" or to take a functional viewpoint, the following considerations are an attempt to sketch the chronological development and geographical spreading of functionalism. Between 1978 and 2014, BITRA lists 180 publications referring to "skopos" as one of their keywords, 30 of them primary texts written by the first generation scholars (Reiß, Vermeer, Holz-Mänttari). Since we are looking at the impact of the original publications, primary texts were excluded from the quantitative analysis. Of course, a bibliography like BITRA can never be exhaustive. Any accidental information on other publications, which did not make their way

OPOŽDĚNÁ SETKÁNÍ FUNKCIONALISMŮ?

ZUZANA JETTMAROVÁ

Úvod

Po čtyřiceti letech izolovaného paralelního vývoje reagovali translatologové bývalých socialistických zemí tím, že se rozhodli „naskočit do mezinárodního rychlíku“ západní translatologie ve snaze integrovat se do mezinárodní vědecké komunity, což předpokládalo společný jazyk komunikace ve smyslu teoretických koncepcí, pojmů, metod i orientace tematického zájmu, jinými slovy paradigmatického stanoviska. Nutnost se takto zapojit do současnosti s jinou vývojovou tradicí vedla k přebírání.

Působil tu zřejmě i sociálně-psychologický faktor: devadesátá léta byla obdobím vzájemného seznamování se a obě strany více méně předpokládaly, že podobně jako v ekonomice a jinde půjde o takzvané dohánění Západu. Navíc jsou západní kultury podle Hofstedeho orientovány na budoucnost, takže ani téma srovnávání vývojových tradic nebylo nastoleno a snad jediný pokus Palmy Zlatevy, která v roce 1993 v Routledgi vydala malou antologii ruských a bulharských teorií překladu pod názvem *Translation as Social Action*, neměl na uvedený vývoj žádný dopad. S podobným osudem se setkala její recenze (Zlateva, 2000) Popovičovy ruské verze *Teorie uměleckého překladu* pod výstižným názvem *A wheel we have been reinventing*, tentokrát z důvodu jazykové nedostupnosti Popoviče. Teprve po jeho vydání v italštině v roce 2006 konstatuje Stecconi (2007) ve své recenzi, že italština sice není lingua franca a anglický překlad by měl existovat, nicméně je překvapen objevností a aktuálností Popovičovy teorie; mimo jiné ho zaujala i nápadná shoda mezi Holmesem a Popovičem v koncepci translatologie jako disciplíny (o tom podrobněji Jettmarová 2005 a 2007).

Díky orientaci západní translatologie od přelomu století se situace mění, zájem se obrací směrem k východu, nejprve mimoevropskému, a poté k malým kulturám, což zřejmě souvisí s ideologickým a sociologickým obratem, ale asi i s jistou stagnací v oblasti teorie a s kritikou západní metodologie. Při této příležitosti není problém jen jazykové zpřístupnění klasických prací, ale i jejich případné začlenění k západní vývojové linii paradigmatických obrátů: od jazykového obratu sedmdesátých let až po poslední sociologický, od kritiky pozitivizmu až k epistemologickému relativizmu, od strukturalismu k dekonstrukci a post-modernizmu. V každém případě stále chybí důkladnější srovnání. S rozpadem socialistického bloku se navíc roztříštily tehdejší vazby spolupráce a komunikace mezi těmito zeměmi.

Pokornová (2012, s. 4 – 5) dokonce vyzývá k založení „post-socialistické translatologie“, v roce 2013 se konají konference na téma východních strukturalizmů v dnešní translatologii (Praha) a přenosu v translatologii (Antverpy), v roce 2014 jsou to konference o slovanské translatologii (Boloňa) a konfrontaci východní a západní translatologie (Viedeň).

I.

VŠEOBECNÁ TRANSLATOLÓGIA

PREKLAD AKO KRITIKA

KATARÍNA BEDNÁROVÁ

Ak uvažujeme o preklade, jednou z možností je aj orientácia na hľadisko literárnej kritiky. Presnejšie povedané, umelecký preklad možno vnímať ako interpretačný, textotvorný a recepčný proces podliehajúci kritickej reflexii, ktorý je predovšetkým sám kritickou reflexiou v procese. Treba však zdôrazniť, že takáto orientácia sa netýka kritiky prekladu, ktorú dnes už všeobecne chápeme ako hodnotenie úrovne prekladu, ani literárnej kritiky v zaužívanom zmysle. K úvahe o preklade ako kritike ma inšpirujú a nabádajú dve skutočnosti:

V prvom rade mám na mysli fakt, že po funkčne zameraných lingvistických, sociolingvistických, komunikačných, semiotických, polystémových a iných prístupoch a teóriách, ktoré sú dostatočne známe aj na Slovensku, neustále pribúdajú nové, avšak derivované teórie či teoretické aspekty. Čoraz intenzívnejšie zaznamenávame návrat teórie umeleckého prekladu, ktorá chápe preklad ako hermeneutický proces, ako akt kritiky, resp. kritického myslenia. Do tejto vetvy patrí aj teória umeleckého prekladu, ktorá chápe akt prekladu ako literárny pokus individuálneho výkonu s konkvenciami pre interpretáciu prekladu v literárnom systéme, pričom sa vracia späť k textu a jazykovému diskurzu, a to vo veľmi intenzívnej miere. (1)

Druhou skutočnosťou je aktuálna situácia v oblasti vedy, ktorá akoby vedcov, a teda aj translatológov neprestajne nútila hľadať stále nové koncepty a teórie, pričom pod tlakom prírodných tvrdých vied sa stáva aj translatológia tvrdšou, alebo takou často chce byť. Témy mnohých najnovších programov a konferencií sa nesú v duchu pomerne široko a vágne formulovaných otázok typu *Má translatológia čo povedať?, Kam sa uberá?, Aké sú najnovšie trendy?* a pod. Možno je to znakom bezradnosti či vyschnutého prameňa inšpirácie. Domnievam sa však, že táto tendencia je najskôr výrazom akútnej potreby v časovom strese ponúknuť istý typ teoretickej platformy. Programované napredovanie vedy v kognitívne orientovanej spoločnosti vytvára na vedcov silný tlak, ktorý ich núti produkovať predovšetkým rukolapný výsledok a akumulovať jeho bibliometrickú hodnotu. Často neostáva miesto na to podstatné, čo charakterizuje práve humanitné vedy, a to je proces myslenia, myslenie samo, ktoré je subjektom i objektom, snaha porozumieť, a nie exaktne zmerateľný výsledok spolu s vyžadovanou mierou originality v zmysle pretekárskej prvotnosti nájdeného a vyskúmaného.

Aby som aspoň symbolicky odpovedala na otázku, ktorú kladie aj táto konferencia, *Má translatológia ešte čo ponúknuť?*, chcem zdôrazniť, že translatológia mala a vždy bude mať čo ponúknuť, ak sa budeme vedome vracieť k tomu, čo už povedala, a nazerať na jej výpoveď z kritického hľadiska nášho „tu a teraz“! Za podmienky, že budeme ochotní občas sa zastaviť a znova uvažovať o veciach, o ktorých vieme, že tu už boli, a ktoré sa vracajú a opakujú v rôznych modalitách. Za podmienky, že translatologické myslenie budeme kontinuitne rozvíjať nie kvantitatívne, ale kvalitatívne – novým

BIELE MIESTA V TRANSLATOLÓGII?

JANA RAKŠÁNYIOVÁ

1. Hic sunt leones. Hic sunt dracones.

Z dôb, keď latinčina fungovala ako lingua franca o. i. vo vede a školstve, sa zachovalo množstvo frazeologizmov, ktoré dnes fungujú ako metafory s iným významom, než mali pôvodne. Uvedené hrozivé „oznamy“ (*Tu sú levy* alebo *Tu sú draci*) používali kartografi ešte v 16. storočí a zaznamenávali ich do máp na miesta neprebádaných oblastí, ešte neprebrázených moreplavcami či cestovateľmi. Tvorcovia máp tušili a strašili, že tam žijú obludy, dokonca ich farbisto do atlasov aj zakresľovali. Kam ešte biela noha nevstúpila, tam boli na mape biele miesta, terra incognita zem neznáma.

Touto metaforou chceme nastoliť okrídlenú otázku, či jestvujú sféry teoretickej reflexie prekladu, kam asi „ešte noha translatológa nevkočila“, alebo kde nie je ešte zmapovanie dostatočné či spoľahlivé. Pokúsime sa následne načrtnúť tzv. biele miesta vo vede, teórii a výskume. Predpokladáme, že nám kde – tu chýbajú poznatky na komplexné uchopenie problematiky, či naopak uspokojivú reflexiu parciálnych tém. Otáznik v titule príspevku provokuje otázku, či vieme o preklade a prekladaní dosť na to, aby sme jednak spoľahlivo zakreslili meniaci sa translačný terén a tiež aplikovali poznatky do tvorby, kritiky a výučby prekladu.

2. Päťdesiat rokov modernej translatológie

Ak by sme vedeckosť translatológie merali kritériami z renomovanej encyklopédie (1), že veda je „stále sa rozvíjajúci systém poznatkov, pojmov, výpovedí, teórií, hypotéz atď. o prírode, spoločnosti a myslení...“, alebo uplatnili východisko, že veda je systematicky nadobudnuté a usporiadané objektívne poznanie, funguje ako odovzdávanie vedomostí, disponuje vlastnými vedeckými metódami a konvenciami, vyšla by naša disciplína z hodnotenia ako veda. Vytvorila si pojmový aparát, výskumom je prepojená s aplikačnou praxou a poznatky šíri výučbou i publikáciami. Šírením vedomostí by mala ovplyvňovať interpretáciu, kritiku, tvorbu, výučbu prekladu a jeho recepciu nielen medzi odborníkmi, ale v osvetovej forme aj medzi laikmi, ktorí majú akýmkoľvek spôsobom dočinenia s prekladateľskou produkciou.

Všeobecná zásada, že veda má svoj základný a aplikovaný výskum, platí aj tu. Ak prvý z nich smeruje k poznaniu podstaty javov, vedeckými metódami osvetľuje príčiny a podmienky vzniku a fungovania (v našom prípade) translátu ako procesu i produktu prekladateľskej činnosti, potom sa druhý, aplikovaný výskum zameriava na konkrétne využitie poznania a tiež vplýva na skutočnosť, prípadne ju mení. Môže sa tiež sústreďovať na potvrdenie alebo vyvrátenie téz formulovaných v rámci základného výskumu.

Podobne štruktúrovanú vedu o preklade načrtli pred bezmála pol storočím James S. Holmes a náš Anton Popovič, ktorý prišiel s termínom integrovaná veda o preklade. Ich grafické či tabuľkovo stvárnené klasifikácie

KULTÚRNE A SUBKULTÚRNE ŠTANDARDY Z POHĽADU LINGVISTIKY A TRANSLATOLÓGIE

ZDENKO DOBRÍK

Jednou z podstatných vlastností každej kultúry sú jej zmeny, ktoré majú nepretržitý priebeh. Prejavujú sa najmä tak, že desaťročia, ba aj stáročia platné a zaužívané kultúrne štandardy ustupujú do úzadia, či úplne zanikajú. Procesy ich oslabovania a zániku sú kompenzované vznikom iných kultúrnych štandardov, ktoré sa môžu javiť ako nové, avšak niektoré z nich existovali už v minulosti.

Obsah príspevku možno umiestniť do (po)mysleného interdisciplinárneho priestoru, na rozhranie kultúrnej antropológie, lingvistiky (sémantiky) a čiastočne aj translatológie, s dôrazom na skúmanie kultúry spoločenstiev a sémantiky vybraných pomenovaní, ktoré sú v základe konkrétnych (sub)kultúrnych štandardov. Budeme sa zaoberať 1) vzájomnou prestupnosťou kultúrnych a subkultúrnych štandardov; 2) príčinami spôsobujúcimi oslabovanie až zánik niektorých existujúcich kultúrnych štandardov; 3) prístupmi, ktoré si môžu voľiť a ktoré si volia autori jazykových slovníkov pri opise významu slov, nachádzajúcich sa v základe jednotlivých (sub)kultúrnych štandardov; tým, či reálne používané prístupy umožňujú odhaliť v maximálne možnej miere myslenie, cítenie, hodnotiace postoje, správanie atď. príslušníkov danej (sub)kultúry; 4) funkciami prekladovej literatúry vo vzťahu k prekladaným (sub)kultúram. Prvotným podnetom k zamysleniu sa nad spomenutými javmi bol text v celoslovenskom denníku, ktorý uverejnil zaujímavé informácie o súčasnom živote v jednej zo zväzových republík bývalého Sovietskeho zväzu (<http://www.sme.sk/c/7050333/bohati-kazachovia-si-nacierno-zaobstaravaju-druhu-manzelku.html>). Viaceré z informácií z novinového článku použijeme v ďalších častiach textu ako súčasť uvažovania o nastolených javoch. Preto má jedna z častí jadra nami vytvoreného textu povahu prípadovej štúdie, pričom z nej vyvodené závery môžu mať aj všeobecnejšiu platnosť.

V súvislosti s uvažovaním o vzájomnej prestupnosti kultúrnych a subkultúrnych štandardov považujeme za zmysluplné použiť z množstva existujúcich definičných vymedzení a charakteristík kultúry a (sub)kultúrnych štandardov tie, ktoré sú vo vzťahu k nastolenému javu najpodstatnejšie. Podľa Trompenaarsa „... ist unsere Kultur für uns wie das Wasser für den Fisch. Wir leben und atmen durch sie. Kultur ist einem Eisberg vergleichbar. Den sichtbaren Teil des Eisbergs bilden Sprache, Literatur, Theater, Musik, Spiele, Essen, Kleidung, Festivitäten, Kommunikationsformen usw. Unter der Oberfläche befindet sich ein nicht-sofort-erkennbarer Teil, bestehend aus Werten und Normen, Kommunikationsstilen, Einstellungen, Auffassungen, Gefühlen, Verpflichtungen, Beziehungen, Überzeugungen, Verhaltensweisen, Erwartungen, Bedürfnissen und Wahrnehmungsmustern“ (<http://lehrerfortbildung-bw.de/bs/bsa/bgym/lehrga.html>). Trompenaarsovu charakteristiku kultúry, ktorej druhá časť obsahuje v implicitnej podobe aj

PRZEKŁAD A KOMUNIKACJA MIĘDZYKULTUROWA (NA PRZYKŁADZIE POLSKICH I SŁOWACKICH CZASOWNIKÓW RUCHU)

BOŻENA KOTUŁA

„Przekład jest tą strukturą językową, która stanowi środek wymiany, środek wzajemnego przekazywania sobie i przyswajania dorobku kulturalnego przez różne narody. Stąd olbrzymia jego doniosłość w zakresie literatury artystycznej i naukowej, stąd jego ważność społeczno-polityczna w propagandzie wytworów myśli ludzkiej w najrozmaitszych dziedzinach jej produkcji. Ten wzgląd wybija się przed innymi w planowaniu akcji przekładowej, jako jednego z najważniejszych współczynników oddziaływania na postawę poznawczą danego zbiorowiska czytelniczego” (Klemensiewicz, 1982, s. 497).

Tak o znaczeniu przekładu w komunikacji międzykulturowej (jakkolwiek bez posługiwania się tym terminem) mówił wybitny polski językoznawca Zenon Klemensiewicz (1) już w latach pięćdziesiątych XX wieku. Oczywiście podkreślał też znaczenie przekładu jako zagadnienia lingwistycznego, czyli „swoistej realizacji stosunku dwu języków, ściślej, dwu systemów językowych i stylistycznych” (Klemensiewicz, 1982, s. 497). W związku z tym oryginalny utwór językowy (artystyczny, naukowy, publicystyczny itd.) jest rzeczywistością myśli (rozumianej nie tylko jako poszczególne pojęcia i sądy, ale całe ich zespoły odzwierciedlające skomplikowaną strukturę odnośnego fragmentu rzeczywistości) stanowiącej odbicie jakiegoś fragmentu rzeczywistości obiektywnej. Tłumacz, czyli twórca przekładu musi więc zakomunikować swemu odbiorcy myśl o tejże rzeczywistości z równą prawdą, co twórca oryginału, ale realizując ją w różnych formach językowych języka przekładu (Klemensiewicz, 1982, s. 499).

W artykule próbuję ustalić relacjom, jakie zachodzą między doświadczeniami kulturowymi utrwalonymi w zasobie leksykalnym dwóch genetycznie pokrewnych języków (języka polskiego i słowackiego). Analiza wybranych związków frazeologicznych może pomóc ustalić, jak ludzie, którzy istnieją w podobnych, lecz jednak odmiennych kręgach kulturowych, postrzegają świat. Interesujące jest, w jakim stopniu przetłumaczony z języka obcego tekst, pozwala odbiorcy dostrzec podobieństwa i różnice w owym postrzeganiu świata, w ukształtowaniu systemu wartości i społecznie akceptowanych norm. Analiza słownictwa pozwala ustalić, jak w różnych językach wyraża się podobne doświadczenia kulturowe i jakie środki językowe są do tego wykorzystywane.

Prowadzone od lat badania związków języka i kultury podkreślają międzykulturowe różnice w postrzeganiu i klasyfikowaniu rzeczywistości. Zauważono, że nie wystarcza przyswojenie jedynie reguł językowych, wymagana jest również znajomość pojęć kulturowych oraz zasad, które regulują posługiwanie się posiadaną wiedzą językową i kulturową (Duszak,

INTERKULTÚRNA DIMENZIA TRANSLÁCIE

JANA LAUKOVÁ

V predloženom príspevku sa zaoberám interkultúrnou dimenziou translácie (prekladu a tlmočenia). Cieľom príspevku je poukázať na typické črty interkulturality v rámci translačného procesu. Pojem „interkultúrny“ pritom v danom kontexte vnímam ako „kontrastívny“, aj keď samozrejme, nie vo všetkých prípadoch môže ísť o explicitné kontrasty v rámci kultúr, a to konkrétne kultúr nemecky hovoriacich krajín na jednej strane a slovenskej kultúry na strane druhej.

Translácia ako proces je považovaná za stret resp. kontrast (pokiaľ ide o úplne rozdielne jazyky a kultúry) dvoch, resp. viacerých jazykov a kultúr a je ich neoddeliteľným komplexom, pretože sa jazyk v samotnom procese prekladania a tlmočenia nemôže izolovať od vedomostí o kultúre daného etnika. Translátor (prekladateľ a tlmočník) je vnímaný hlavne ako sprostredkovateľ medzi dvomi kultúrami, ako uvádza Gromová (2006, s. 47), „kultúrny, resp. interkultúrny mediátor“.

Interkulturalita a interkultúrna komunikácia je témou, ktorá je už niekoľko rokov zvlášť aktuálnou, a to v súvislosti s postupujúcou svetovou globalizáciou, s existenciou a rozširovaním Európskej únie a so stále silnejšími migračnými pohybmi.

Pojem interkulturalita vychádza podľa koncepcie W. Welscha (1995) z tradičnej predstavy, že kultúry sú akési ostrovy, striktné limitované a oddelené entity, ktoré sa môžu navzájom ignorovať, podceňovať, bojovať proti sebe alebo, naopak snažiť sa porozumieť si, vymieňať si vzájomné hodnoty, modely, spôsoby konania a života (porovnaj Jaklová, 2007, s. 295 – 301).

Vymedzenie základných pojmov v oblasti interkulturality nie je jednoduché. Ide o problematiku, ktorá zasahuje do mnohých vedných odborov, z ktorých každý z nich ju interpretuje podľa svojich potrieb. Vo svetovej literatúre sa objavuje mnoho definícií, ktoré sa rôznia jednak podľa disciplín zaoberajúcich sa interkulturalitou a jednak podľa kultúrnych oblastí. Bolo by efektívne, pokúsiť sa uchopiť existujúce poznatky, zjednotiť ich a vytvoriť tak teoretickú bázu, o ktorú by sa mohli opierať vlastné praktické analýzy. Východiskom by sa mali stať pojmy kultúra, komunikácia a interkulturalita.

V rovnakom význame ako pojem interkulturalita sú v najnovších výskumoch uvádzané aj pojmy *hybridita*, *hybridizácia* alebo *kultúrny synkretizmus* (Lüsebrink, 2005). Všetky tieto pojmy označujú rôzne formy miešania kultúr, najmä ale v esteticknej oblasti. Okrem týchto pojmov sa pracuje aj s pojmami transkulturalita a multikulturalita. Transkulturalita označuje stav, keď sú jednotlivé kultúry navzájom prepojené, o multikulturalite sa hovorí vtedy, keď vedľa seba spolu koexistujú rôzne kultúry v jednej spoločnosti.

Koncept interkulturality hľadá spôsob koexistencie odlišných kultúr a spôsob komunikácie medzi nimi. Vychádza pritom z predpokladu, že čím

THE ROLE OF THE VERB – CENTRED THEORIES IN TRANSLATOR TRAINING

SAROLTA SIMIGNÉ FENYŐ

Introduction – The objectives of the study

This study was written with the aim of testifying that Translation Studies as an interdisciplinary area may provide translators with knowledge they can take advantage of when they are at work. The contribution of Linguistics as an adjacent area to Translation Studies is to provide theories which have important roles to play in translator training and at a later stage in translation practice. We consider linguistic knowledge to be a necessary part of the translator's intelligence.

The theoretical framework of the study can be located on the intersection of translation and linguistics. The subject matter covers a very small section of the linguistic aspects of translation, built on the linguistic model, which locates and distributes meaning within a sentence. Since it is a bottom – up approach, it is often neglected and regarded as simplistic. In spite of this, we intend to prove that the linguistic approach is a necessary part of translator training. It is important for translation students to understand how languages work, how sentences are structured and what universal properties they have.

The present study consists of four parts. The first part contains some general ideas on translation and the translator's knowledge base. The second one outlines some of the basic verb – centred linguistic theories, which highlight the fact that verbs govern the sentence and dictate its structure. They have inherent abilities to require complements/actants in order to form a grammatically correct sentence. The third part describes Fillmore's Case Grammar with special emphasis on the case frames and semantic cases, which, in translation, have to be the same in both the source and the target language text. Case Grammar emphasizes the common features, a universal base between languages translators are advised to rely on. The study comes to the conclusion that transfer should take place on the semantic level.

1. The translator's knowledge base

Since the second half of the 20th century translation has become the most important means of information exchange between nations speaking different languages. The activity of translating has become a profession, a means of earning a living, which keeps large numbers of professionals in communicative work. Translators mediate between texts written in two languages and belonging to two cultures. That is why their activity needs a great deal of knowledge, experience and requires a lot of responsibility.

K TERITORIÁLNYM DETERMINANTOM MEDZILITERÁRNOSTI

IVAN ŠUŠA

Úvod. Triáda teritoriálnosť – medziliterárnosť – preklad

Slovenský literárny komparatista Dionýz Ďurišin vo viacerých svojich vedeckých prácach (od početných štúdií až po jeho monumentálnu publikáciu *Čo je svetová literatúra?*) zdôrazňoval koncept medziliterárnosti a na teórii medziliterárnosti vystaval bádanie v rámci štúdia inonárodných literatúr a následného systematizovania v jednotlivých literárno-historických jednotkách. Boli to práve práce Dionýza Ďurišina, ktoré medzi prvými riešili otázky geografických determinantov v literatúre, či už v kontexte medziliterárnych spoločenstiev – ktorých jedno z kritérií je práve geografické kritérium – alebo ešte viac vyšpecifikované medziliterárne centrizmy, či neskôr (a to i v prípade ďalších literárnych komparatistov) zónové komplexy. Teritoriálny a jazykový aspekt je prítomný aj vo všeobecne uznávanom koncepte, ktorý našiel aplikáciu v biliterárnosti a dvojdomosti (ten, samozrejme, nie je naviazaný len na Ďurišinovu teóriu). Rovnako môžeme spomenúť aj binaritu vzťahov metropolitné a koloniálne literatúry, teda zvykové (konvenčné) chápanie tzv. metropolitných národov (anglická, waleská, škótska, írsky v zmysle britská literatúra), ako aj spoločenstvo novokoloniálnych anglojazyčných literatúr, resp. anglofónne medziliterárne spoločenstvo a podobne. Špeciálnym prípadom sú polyliterárne systémy, založené na rôznorejazyčnosti jednotlivých teritórií, ako napríklad v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu (1).

Teritoriálne, resp. areálové aspekty v literatúre zdôrazňuje i český literárny komparatista a slavista Ivo Pospíšil. Jednotlivé determinanty, geografický nevynímajúc, rieši nielen na konkrétnom literárno-kultúrnom areáli, ale prichádza ku konkrétnym teoretickým a vedeckým záverom. Logicky, zaujíma ho najmä český, česko-slovenský a slovenský (v užšom ponímaní ruský) literárny priestor. Pospíšilove areálové či teritoriálne chápanie vzťahov v jeho vedeckej tvorbe nie je nové. Už v *Labyrinte kroniky*, ktorý vyšiel v roku 1986, formuloval a na základe textov viacerých národných literatúr definoval a analyzoval základné medziliterárne a genologické postuláty, a to najmä v typologickej oblasti. Z novších kolektívnych prác (pod vedením Iva Pospíšila) môžeme spomenúť *Areálová slavistika a dnešní svět* (Brno, 2010), *Problémy slovákistiky v zrcadle areálové filologie* (Brno, 2010), *Slované a Evropa na počátku 21. století* (Brno, 2007) v spoluautorstve s ďalšími šiestimi literárnymi vedcami či autorove najnovšie texty, vydané v Ďurišinovom niekdajšom pôsobisku, ktoré nesú súhrnný titul *Literární věda a teritoriální studie* (Nitra, 2013). Posledne uvedené dielo môžeme chápať vo vzťahu literárna veda ako súhrnný či obecný pojem a teritoriálne štúdie v užšom kontexte, ktorý však usúvzťažňuje so strechovým termínom. A práve na túto všeobecnú časť nadviazal jednotlivé prístupy, ktoré nás zaujímajú – teda teritoriálne, priestorové, areálové – a aplikoval ich na územné poňatie

K ZAČIATKOM SLOVENSKEHO PREKLADU (BARDEJOVSKÝ KATECHIZMUS 1581)

MILAN ŽITNÝ

Katarína Bednárová konštatuje, že v istom období dejín slovenskej kultúry prichádza k zvratu: v kontexte ideí reformácie a v jej duchu sa začali prekladať sakrálné texty do národných jazykov, čo viedlo k zintenzívneniu prekladovej aktivity. Veľmi rýchlo sa rozšírila myšlienka „zostaviť učebnicu náboženstva v zrozumiteľnom jazyku: katechizmus, ktorý prístupnou formou vykladá zásady kresťanstva, podáva výklad viery a kréda spolu s ďalšími textami a modlitbami formou otázok a odpovedí.“ (Bednárová, 2013, s. 204).

V prvej polovici 16. storočia sa Slovensko ocitlo pod silným náporom myšlienok nemeckej reformácie. Prispel k tomu fakt, že na Slovensku žila hospodársky a kultúrne veľmi aktívna nemecká menšina (v mnohých mestách de facto väčšina), ktorá nadväzovala bezprostredné vzťahy s centrami reformácie v Nemecku i s jej významnými predstaviteľmi. Jedným z výrazných príkladov je Leonard Stöckel (1510 – 1560), ktorý sa po návrate zo štúdií v nemeckom Wittembergu, kde pôsobil v blízkosti Martina Luthera a Filipa Melanchthona, „osobne pričínal, aby v jeho rodisku zapustil pevné korene práve luterský smer“ (Škoviera, 2013, s. 21).

Po jazykovej stránke šlo na Slovensku navyše o fenomén slovensko-nemeckej dvojjazyčnosti, ktorý nebol ničím výnimočným. Čo sa týka katechizmu ako špecifického žánru sakrálnej proveniencie, možno konštatovať, že u nemeckých protestantov sa katechizmy ujali skôr ako u katolíkov: katechizmus z pera jezuitu Petra Canisia *Summa doctrinae christianae* vyšiel najskôr v nemčine v roku 1559. Ak uvážime, že Martin Luther (1483 – 1546) sa ujal tohto žánru už v roku 1529, keď vydal *Malý katechizmus* i *Veľký katechizmus*, možno hovoriť o náskoku 30 rokov na protestantskej strane.

Pokiaľ ide o tzv. *Bardejovský katechizmus* z roku 1581 (ďalej *BK 1581*), doteraz sa mu venovala pomerne nedostatočná pozornosť, ba mnohé zistenia týkajúce sa tejto prvej slovenskej knihy sú zavádzajúce. Podľa P. Voita sa Lutherov katechizmus v rozmanitých edíciách prekladal v Čechách, ale tlačil prevažne na Slovensku (Voit, 2006, s. 434). Podľa názoru iných bádateľov šlo i v prípade *Bardejovského katechizmu* pravdepodobne o adaptáciu českého prekladu (Klimeková, 2009).

Až celkom nedávno sa pozornosť opätovne upriamila na *BK 1581*. Tím vedcov pod vedením Miloša Kovačku si vytýčil náročný cieľ, text katechizmu v prvom rade zrekonštruovať, keďže ten bol v minulosti pri knihárskych prácach poškodený (Kovačka, 2013, s. 11 n.). Spomeniem, že na Slovensku sa zachoval jediný exemplár, ktorý uchováva Slovenská národná knižnica. Participoval som na textovej a grafickej rekonštrukcii jediného dochovaného (poškodeného) exemplára vedno s Ľubomírom Ďurovičom a Petrom Ďuríkom (Bardejovský katechizmus, 2013, s. 53 – 101).

Na súčasnej úrovni poznania by som mohol sformulovať tézu, že *BK 1581* je vlastne medzníkom na vývinovej trajektórii slovenského prekladu. Ide

II.

UMELECKÝ PREKLAD

DEJINY PREKLADU A PREKLADANIA – VÝZVY A KONTEXTY SÚČASNEJ TRANSLATOLÓGIE

MÁRIA KUSÁ

Prípadová štúdia zo slovenského kultúrneho/vedeckého priestoru

Ak chceme hovoriť o stave translatologického výskumu, ak chceme hovoriť o výskume teórie a dejín prekladu na tejto pôde, musíme sa nevyhnutne vrátiť trochu do nedávnej minulosti, načrtnúť „stručné dejiny“ uvažovania o preklade.

Po vzniku samostatného Ústavu svetovej literatúry na začiatku 90. rokov sa v ňom – popri skúmaní dovtedy z rozličných, najmä však ideologických dôvodov tabuizovaných či marginalizovaných fenoménov európskeho a svetového literárneho procesu – prirodzene vyprofilovala ako jedna z orientácií vedeckého bádania práve orientácia na otázky, problémy prekladu. S čím súvisela prirodzená orientácia na tieto otázky?

Impulzom kultúrno-historického bádania translatologickej orientácie rozpracúvanej v Ústave svetovej literatúry SAV od polovice 90. rokov ostáva teoretické uvažovanie Dionýza Ďurišina, rozširujúce tradičnú literárnu komparatistiku úvahami o medziliterárnosti ako jednej zo základných kategórií literárneho procesu. Najvýznamnejším momentom jeho reflexie ostáva prízvukovanie dominantnej úlohy prijímajúceho kontextu (1). Význam takejto formulácie miesta prekladu a jeho dejín potvrdilo aj súčasné smerovanie AILC, ako sa prejavilo v početných podujatiach ostatného svetového kongresu AILC v júli 2013 v Paríži (2).

Do úsilií, ktoré sa v slovenskom vedeckom/translatologickom diskurze objavili v prvej polovici 90. rokov, sa premietla aj skúsenosť tých bádateľov inonárodných literatúr, ktorí v rokoch normalizácie boli v podstate odsunutí do pozície „služobného, pomocného“ výskumu k dejinám slovenskej literatúry práve cez fenomén recepcie inonárodných textov a ich významu v dejinách slovenskej literatúry. Tento výskum – reprezentovaný v 70. – 80. rokoch najmä prácami rusistky E. Panovovej, S. Lesňákovej, anglistky Z. Hegedúšovej, romanistov – P. Koprdu a Ľ. Vajdovej, ako aj hispanistky V. Dubcovej – priniesol v priebehu 90. rokov logické formovanie nazerania na preklad ako na neoddeliteľnú súčasť dejín kultúrneho priestoru.

Konkrétny výskum potvrdil, čo bezpochyby súvisí aj s charakterom slovenskej kultúry ako kultúry tzv. málopočetnej a zároveň rozlične „križovatkovej“ (povedané s P. Zajacom či J. Bakošom), kultúry, v ktorej historicky fungovala tradičná polarita skazeného Západu a mravného Východu a rovnako tradičná metafora „otvárania okien do Európy“, istú výmenu úloh, rolí, keď sa z tradične skôr epizódnej úlohy prekladu v literárnom či širšie kultúrnom systéme stáva jedna z hlavných. V slovenskom a stredoeurópskom kontexte ako podstatný faktor utvárania vedomia a predstavy o svetovej literatúre, o „inom, cudzom“. Vzťah prekladovej a pôvodnej literatúry funguje aj ako pulzovanie medzi „koexistenciou a konkurenciou“.

SYMBIÓZA POETICKÉHO SLOVA A HUDBY V DIMENZII PREKLADU JELY KRČMÉRY-VRTEL'OVEJ

MIROSLAVA ĎURKOVIČOVÁ

*Často unikám do ríše básnikov,
kde slovo a reč panujú i kvitnú,
kde sa spriaznené duše spájajú v objímaní.
(Erika Blumgrundová – slovenský preklad Jela Krčméry)*

1. Jela Krčméry-Vrtel'ová: život zasvätený kráse literatúry, divadla a hudby

Vzdelanosť, jazyková kultúra a intelektuálna kultivovanosť vytvorili základný predpoklad na to, aby sa pôvodne ambiciózna speváčka vzdala pôvodnej profesie a začala sa, v duchu rodinnej tradície, venovať literatúre a umeleckému prekladu. Tvorivú umeleckú dimenziu naplno prejavila pri prekladoch operných libriet, kantát, oratórií a piesní, ako aj divadelných hier a básní. **Jela Krčméry-Vrtel'ová** je osobnosťou, ktorá stojí nenápadne v našom literárnom i hudobnodramatickom dianí. Na formovaní slovenskej umeleckej kultúry sa roky podieľala svojou bohatou prekladateľskou, redaktorskou, dramaturgickou i libretisticko-autorskou prácou. Jela Krčméry-Vrtel'ová je jubilujúca slovenská umelkyňa, ktorej jedným z hlavných životných poslaní ostáva poetické slovo pod notovou osnovou.

Narodila sa 7. 1. 1924 v Martine (1) a vyrastala v národne uvedomelom a kultúrnym fluidom prežiaranom prostredí Krčméryovskej rodiny. Pochádza zo slávneho divadelníckeho a spisovateľského rodu, ktorého je autentickou a zanietenou pokračovateľkou (2). Preto je prirodzené, že záľuby predkov – divadlo a hudbu spojila do jedného. Bola „divadelným“ dieťaťom. Už ako absolventka bratislavského konzervatória spievala od roku 1946 v Opere Slovenského národného divadla, kde ako výborná mezzosopranistka našťudovala aj svoje prvé operné role a stala sa i víťazkou významných speváckych súťaží (3). Získala dlhodobé štipendium na štúdium spevu na rímskej hudobnej Akadémii Santa Cecilia (4). Po návrate zo štúdia sa spevácky odmlčala, a po založení rodiny sa vrátila začiatkom päťdesiatych rokov do opery inak – ako lektorka a dramaturgička, redaktorka inscenačných bulletinov a časopisu SND Javisko. Rodnou rečou opery je taliančina a Jela Krčméry sa jej naplno venovala aj pri svojom rímskom študijnom pobyte, kde sa v nej aj zdokonalila. Preto dokázala do slovenčiny neskôr výstižne prebásniť, s plným akceptovaním hudby a jej výrazových prostriedkov, diela Verdiho, Belliniho, Ponchielliho, Boitu, Pucciniho.

FRANTIŠEK MIKO: O ODHAĽOVANÍ A ZAHAĽOVANÍ OBRAZOV V PREKLADOCH IVANA DRAČA

SLAVOMÍR GÁL

Hoci názov tejto štúdie hovorí o obrazoch, na začiatok sa žiada uviesť pár slov o tom, z čoho budeme pri analýze a odhaľovaní, resp. zahaľovaní básnických obrazov vychádzať. Básnické obrazy sú bezpochyby jednotkou umeleckého prekladu. Názory na to, aká veľká táto jednotka je, sa rôznia v závislosti od obdobia alebo prekladateľskej školy. Pri našej analýze sme sa rozhodli využiť Mikovu koncepciu obrazov ako základnej jednotky prekladateľských operácií. Práve profesor František Miko významne ovplyvnil slovenskú translatológiu. Už počas svojich študentských čias začal s podrobnými analýzami dovtedy zdanlivo objektívne nepostihnuteľných štýlov rôznych autorov a postupne sa dopracoval k tomu, čo je nám dnes známe ako Mikova výrazová sústava. Popri mnohých lingvisticky a štylisticky orientovaných štúdiách ale poodkrýval mnohé iné otázky (týkajúce sa hlavne umeleckého textu), ktoré sa stali základom ďalších prekladateľských výskumov. Zhruba v polovici sedemdesiatych rokov prerušil František Miko plodnú spoluprácu s ďalšou významnou postavou slovenskej vedy o preklade – Antonom Popovičom a začal sa zaoberať prevažne modernou lyrikou. V tejto oblasti ho zaujímala predovšetkým samotná povaha a komunikačný štatút lyriky. A pretože základnou jednotkou lyrického vyjadrovania je práve obraz, Miko definoval základnú prekladovú jednotku pri práci s lyrickým textom, čo zároveň zodpovedalo aj dobovej poézii (konkretisti).

Vo svojej štúdii *Výmena konotačného kódu v preklade* z roku 1980 demonštruje na preklade Majakovského modelovú analýzu poetického prekladu. V tejto štúdii sa zamýšľa nad základnou jednotkou poetického vyjadrovania, ktorou je podľa neho básnický obraz. Podstatou prekladu básnických textov by teda mal byť preklad najmä básnického obrazu, ktoré sú podľa neho kódom, ktorým chce autor čitateľovi odovzdať zásadné umelecké posolstvo. Podľa Mika: „V preklade poézie nie slovo, veta, prozódia, ale práve systém obrazov tvorí najcitlivejšie miesto prekladateľských operácií.“ (Miko, 1980, s. 39) Ako sme už vyššie spomenuli, toto uvažovanie platí pre poéziu založenú na dominancii básnického obrazu, napr. pre poéziu konkretistov. Preto jeho teóriu demonštruje Feldekov preklad Majakovského a Feldekove teoretické zovšeobecnenia v eseji, neskôr v knihe *Z reči do reči*.

František Miko vždy rád hosťoval na mnohých fórach venujúcich sa prekladu, hoci nikdy sa za teoretika prekladu nepovažoval. Inak tomu nebolo ani v spomínaných sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch, kedy sa Miko zaoberá aj otázkami totožnosti textu v preklade a tým, ako zachovať zmysel aj hodnotu básne. K týmto otázkam sa vracia v mnohých prácach z tohto obdobia (1). Završením tohto „lyrického“ obdobia je Mikova monografia z roku 1988 – *Umenie lyriky* s podtitulom *Od obrazu k zmyslu*.

Pre naše potreby sme sa rozhodli analyzovať báseň ukrajinského poeta Ivana Fedoroviča Drača. Tento básnik, ktorý sa svojou tvorbou, ako aj obdobím začiatku svojej básnickej tvorby radí medzi generáciu

K SLOVENSKÝM PREKLADOM POÉZIE WALTA WHITMANA

IVANA HOSTOVÁ

Poézia Walta Whitmana zohrala vo vzťahu k relatívne mladej domácej severoamerickej literatúre priam iniciačnú funkciu. Texty jeho básnickej zbierky *Leaves of Grass*, ktorá vyšla v šiestich rôznych vydaniach (1855, 1856, 1860, 1867, 1871 a 1881– 1882; posledné autorizované vydanie vyšlo v r. 1891 – 1892) a ktorá sa od vydania k vydaniu za života autora rozšírila z pôvodných 12 na 389 básní, mali však nezanedbateľný vplyv (1) i na vývin nielen európskej, ale aj ázijskej, latinskoamerickej, africkej či austrálskej poézie (Kummings, 1983, s. 108). Kým však české preklady Whitmanovej tvorby knižne vychádzali od samého začiatku dvadsiateho storočia (1901– Emanuel z Lešehradu, 1906 – Jaroslav Vrchlický, 1945 – Pavel Eisner, 1955 – Jiří Kolář a Zdeněk Urbánek a 1983 – Ivan Skála), prvý slovenský preklad vychádza až v roku 1956, teda tesne po stom výročí prvého vydania *Leaves of Grass*. Prekladateľom výberu 53 básní a básnických fragmentov, ktorý vyšiel pod názvom *Pozdrav svetú*, bol Ján Boor, primárne známy ako teatrológ. Necelé dve desaťročia po ňom vyšla *Tráva a trstie* (1974) – prepracovaný a rozšírený výber Boorovho prekladu, v ktorom nájdeme už i preklad celej Whitmanovej najnotorickejšie známej básne *Song of Myself*. *Tráva a trstie* obsahuje spolu 57 básní. (2) V rokoch 1971 a 1972 boli časopisecky a v rozhlase publikované Stachove preklady niekoľkých básní, ktoré zostavovateľ Ján Zambor zaradil i do výberu z básnikových prekladov z roku 1983. V *Nedelnej Pravde* v roku 1971 vyšiel preklad šiestej časti *Song of Myself*, ktorej dal Stacho nadpis *Tráva a preklad básne To a Locomotive in Winter* pod názvom *Lokomotíva v zime*. O rok neskôr v rozhlase odznali jeho preklady ďalších troch Whitmanových textov. (3) Ďalšia slovenská knižná konkretizácia Whitmanovej poézie vyšla až v roku 2013 v preklade Juraja Kuniaka (*Spev o mne*). V príspevku sa zameriam na komparáciu troch slovenských prekladov šiestej časti *Song of Myself* (Ján Stacho – 1971, Ján Boor – 1974 a Juraj Kuniak – 2013), ktorá pomôže nahliadnuť do prekladateľských koncepcií troch slovenských prekladateľov v konfrontácii s textom, akým je Whitmanov radikálne voľný verš. Okrem výskumu individuálnej prekladateľskej poetiky si všimnem aj pôsobenie všeobecnejších zákonitostí, ktoré zasahujú do podoby prekladu umeleckého diela. Sledovanie preberania jednotlivých riešení z prekladu do prekladu na strane jednej a miery vedomého rozrôznenia na druhej strane umožňuje usúvzťažniť prekladateľské koncepcie s dobovými pohybmi v kultúre a s cieľmi, ktoré prekladatelia prekladom sledujú. Okrajovo si konfrontačne a z hľadiska prevzatých prekladateľských riešení všimnem aj české preklady Jaroslava Vrchlického (1906), Pavla Eisnera (1945), Jiřího Kolára v jazykovej spolupráci so Zdeňkom Urbánkom (1955) a Ivana Skálu (1983), ktoré vstupovali a i dnes často vstupujú do slovenských literárnych vzťahov.

Kedže väčšina Stachových prekladov z angličtiny vznikla v jazykovej spolupráci, je zrejmé, že prekladateľ – podobne ako mnohí iní

ORGIE TEXTU – SLASTI PREKLADU

(O tom, ako prekladateľ neodolá pokušeniu završiť rolu autora alebo Legenda o slovenskom preklade posledného diela Alfonza Talamona)

ANITA HUŤKOVÁ

Úvod

Niekedy sa prihodí, že sa nám úplne náhodou dostane do rúk text, ktorý je výrazne iný, ktorý nás dokonca prekvapí (aká nečakane milá záležitosť!), ktorý nás natoľko fascinuje, že sa s ním rozhodneme vstúpiť do bližšieho vzťahu. Ak je v inom jazyku, máme zrazu neodolateľnú chuť ho preložiť! Priznajme si, že až tak často zase takéto pozitívne vzrušujúce zážitky so súčasnou literatúrou nemáme. Zvlášť literáti, jazykári, prekladatelia, teoretici a veru i praktici, prosto ľudia od fachu, sú ako doktori, čo skalpelom pitvú, prplú sa vo vnútornostiach a pozorne analyzujú jednotlivé časti... Snažia sa o Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove odbornosť, objektívnosť, emócie idú bokom, veda potrebuje rúco! Zriedka ich niečo prekvapí a oni sklamane odkladajú náradie (hoci naoko spokojne – veď svoju prácu urobili perfektne). Môže nás ešte niečo fascinovať? Aké dokonalé telo/dielo musí prísť, aby sme si ho všimli?

Napríklad také, akým bola/je neveľká zbierka príbehov Alfonza Talamona. Pri zhliadnutí originálu súčasného čitateľa najprv pochyť panika, či nezabudol po maďarsky... Priznám sa, tiež ma premkol ten pocit a začala som pátrať po slovenskom preklade. Popasovať sa s takýmto mnohorozmerným, výrazovo nespútaným textom by totiž bola výzva! Ibaže ma predbehla Renáta Deáková (tu by mal byť smajlík). A jej výkon možno pokojne charakterizovať štylisticky príznakovým adjektívom: bravúrny. Škoda, že prekladová kritika nezareagovala výraznejšie na tento významný počin. Skúsime to napraviť (1).

1. Štýl, žáner, autor, zaradenie – zbytočná kazajka

Oficiálne ide o produkt maďarskej literatúry na Slovensku, o pôvodnú tvorbu písanú v maďarskom jazyku. Avšak takáto klasifikácia je v prípade autora iba orientačná, pretože Talamon sa vymedzeniam/obmedzeniam, okliešťovaniu, ohraničovaniu a autoritám vždy vzpíeral. Deštruoval dokonca i autoritu autora – tvorcu textu, keď v tejto pozícii uvádza Samuela Borkopfa píšuceho listy svojim dávnyim priateľom. Názov teda zahŕňa i „autora“: *Samuel Borkopf: Mojim priateľom z predtrianonskej krčmy*. Z. Németh (2012) vidí v tejto skrývačke za masku niekoho iného jednu z výrazných autorských stratégií charakteristických pre tzv. skorú postmodernu (2).

TITULKOVANIE PRE NEPOČUJÚCICH A SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH: V ČOM JE VLASTNE PROBLÉM?

EMÍLIA JANECOVÁ

Audiovizuálny preklad v 21. storočí

Hoci v poslednom desaťročí badáme v domácom akademickom prostredí narastajúci záujem o oblasť audiovizuálneho prekladu, v porovnaní so zahraničím by sa dalo konštatovať, že v tomto smere u nás zatiaľ dominujú skôr základné otázky teórie a didaktiky audiovizuálneho prekladu ako výskum v špecifickejších oblastiach, akými sú napríklad titulkovanie pre nepočujúcich, výroba audiokomentára, titulkovanie v priamom prenose, lokalizácia počítačových hier a i. Spomenutým typom sa nevenuje dostatočná pozornosť ani v prekladateľskej praxi a aj keď niektoré z nich fungujú v rámci mediálnej komunikácie vo väčšom či menšom rozsahu (napríklad audiokomentár pre nevidiacich divákov alebo titulky pre nepočujúcich), odborná verejnosť k nim pozornosť obracia len zriedka. Pri pohľade na zoznam domácich prác o audiovizuálnom preklade (1) preto prirodzene prevažujú práce, ktoré sa sústreďujú na praktické aspekty prekladu a úpravy v dabingu, preklad scenára, preklad titulkov, teoretické otázky audiovizuálneho prekladu či didaktika audiovizuálneho prekladu.

Odlišná je situácia v zahraničí, kde sa v posledných rokoch záujem obracia práve k doteraz opomínaným oblastiam audiovizuálneho prekladu a popri otázkach týkajúcich sa dabingu a titulkovania sa skúmajú viaceré nové témy. Súčasné trendy v audiovizuálnom preklade naznačil vo svojej prednáške *Translation for Dubbing: Expanding Borders*, prezentovanej na piatom ročníku medzinárodnej konferencie Media for All, aj jeden z popredných predstaviteľov súčasnej teórie audiovizuálneho prekladu Frederic Chaume (2). V prednáške rozdeľuje typy audiovizuálneho prekladu do dvoch skupín – na tie, ktoré využívajú titulkovacie postupy (transfer hovoreného vstupu do písaného výstupu), a tie, ktoré pracujú so zmenou zvukovej stopy (transfer hovoreného vstupu do hovoreného výstupu v inom jazyku). Pri typoch audiovizuálneho prekladu, ktoré využívajú zmenu zvukovej stopy, špecifikuje dva spôsoby: tie, ktoré zvukovú stopu nahrádzajú v plnom rozsahu (synchronný dabing, fanúšikovský dabing), a tie, ktoré ponechávajú v pozadí i pôvodné dialógy (voice – over, komentár, tlmočenie v priamom prenose). Medzi osobité typy zaraďuje audiokomentár pre nevidiacich divákov (3). Titulkovacie postupy charakterizuje ako postupy, ktoré k filmu v pôvodnom znení pridávajú novú stopu s prepisom dialógov, monológov, ale aj opismi mimojazykových javov, textov alebo textov piesní. Chaume taktiež upozorňuje na novodobé prelínanie niektorých typov dvoch vyššie spomenutých skupín, ktoré vyplýva z komunikačných potrieb súčasnej – mediálne vyspelej – spoločnosti. S takýmito prípadmi sa stretávame napríklad pri lokalizácii počítačových hier, ktorá využíva kombináciu dabingu a titulkov, pri rôznych typoch internetových

THE TRANSLATOR MONARCH. D. PEDRO II'S CREATIVE PROCESS IN THE TRANSLATION OF *HITOPADEŚA*

ADRIANO MAFRA

Some recent researches have been bringing to the foreground a still unexplored aspect of the second and last Brazilian emperor, Dom Pedro de Alcântara. (2) Up to the present, however, great part of those studies superficially approaches the intense translating activity accomplished by the emperor, considering the little if any representativeness of such activity in his life (3). Moreover, the few researches that mention the translating practice do not focus on explicating the possible motivations that determined the choice of text, translated authors, or the intentions beyond those translations. Were his motivations political, of dissemination of foreign literatures and writers, or was he motivated by personal interests? Did the translations serve only as a bridge between the monarch and the intellectuals of the period, whom he admired? In this sense, this study wants to fill such gap, aiming at examining this specific aspect of the monarch's life and the set of interrelations he established through the translations. For that, the methodological framework that guides this study is based on Genetic Criticism (Basi, 2010, 1997; Hay, 2007; Romanelli, 2013), dialoguing with the *Descriptive Translation Studies* (Toury, 1995; Lefevre, 1992). More specifically, Even-Zohar's polysystemic approach (1990), in order to perform the study of D. Pedro II's translation manuscripts. Moreover, letters received or addressed to intellectuals of the period, diaries, and other vestiges of the construction of this aspect of the emperor's peculiar identity and also of Brazil in the period that he represented and wanted to constitute. The methodological basis developed by Genetic Criticism allows not only for the organization, classification, and transcription of the manuscript, but it also brings to the public all the richness of a production that would stay hidden for many more years in historical files.

In the specific case of the translation of *Hitopadeśa*, we aim at understanding the role of such translation in that period, not only as a way of approaching a distant language and culture, but also as a way of entering the European movement of Orientalist Studies (Said, 1980; Vicente, 2009). It is important to highlight that the emperor had great interest in oriental matters. D. Pedro studied some oriental languages systematically (Arabic, Hebraic, Sanskrit, Syrian) and had numerous teachers, all of them European, such as Karl Henning, Swedish-Jewish Leonard Akerbloom, Ferdinand Koch, Baron Schreiner, and, at finally, Christian Friedrich Seybold, who accompanied him in exile. He also maintained intellectual contact with many scholars of those languages and cultures, such as the Rabbi Benjamin Mossé, Dr. Formiggini, De Gubernatis, among others (Lyra, 1977; Lowestamm, 2002; Vicente, 2009). He discussed the subject in letters addressed to the Count Gobineau, the French archeologist and philologist Olivier de Rougé, the Egyptologists Auguste Mariette and Henrich Brougsh, to Renan, and also to the Friar Leivin de Hamme, responsible for guiding the Brazilian court in oriental lands. During his

O ŠPECIFIKÁCH TEORETICKÝCH PRÍSTUPOV K PREKLADU DETSKEJ LITERATÚRY

EVA MESÁROVÁ

Problematike prekladu detskej literatúry, otázkam špecifickosti textov literatúry pre deti a mládež či zásadám prekladu tohto typu literatúry sa venovali viacerí významní autori. Ide o špecifickú oblasť prekladu, naďalej sa vyvíjajúcu na akademickej pôde i v jazykovom vedomí percipientov. V našom príspevku sa pokúsime preskúmať vývoj teórie prekladu, pričom sa zameriame na štúdie súvisiace s prekladom detskej literatúry. Vychádzať budeme z faktu, že kritický záujem o preklad detskej literatúry sa rozvinul v priebehu posledných tridsiatich rokov. Zvýšený počet štúdií možno následne zaznamenať predovšetkým od rokov osemdesiatych.

Medzi prvých literárnych vedcov, ktorí sa venovali problematike prekladu detskej literatúry, patrí zaiste už **Georges Mounin** (1965). Jeho práca obsahuje krátku kapitolu o preklade textov pre deti a mládež, odvolávajúc sa na **Edmonda Caryho** (1956). Vymenúva zoznam niektorých ťažkostí spojených s prekladom detskej literatúry. Pri preklade kladie dôraz na dialógy, hovorový jazyk, jazyk detských čitateľov, slovné hračky a metafory.

Sonia Marxová (1990), zaoberajúca sa prekladom detskej literatúry z nemeckého do talianskeho jazyka, spomína vo svojej publikácii práce ďalšieho teoretika pôsobiaceho už v šesťdesiatych rokoch 20. storočia, rakúskeho translatológa a literárneho vedca, **Richarda Bambergera** (1978). Bamberger podčiarkuje fakt, že v literatúre pre deti a mládež je dôležitejší cieľ textu a častejšie sa uplatňuje ekvivalencia denotatívna ako pragmatická, či expresívna. Umelecká hodnota literárneho textu pre deti a mládež sa teda podriaďuje reprodukcii obsahu, čím dochádza k zanedbaniu monofunkčnosti prekladu, čiže pragmatickému a expresívnemu účinku, ktorý by mal byť spoločným menovateľom pre originál aj preklad. Dôvodov, prečo k tomu dochádza, je mnoho. Jedným z nich môže byť fakt, že literatúra pre deti je vedome určená pre istú skupinu prijímateľov textu a neberie do úvahy prvotné estetické hľadisko.

Už prví teoretici prekladu stoja pred problémom, podnecujúcim viac či menej rozdielne stanoviská. Týka sa voľnosti (zjavnej či skrytej), ku ktorej prekladateľ pristupuje v preklade pre detského recipienta. Pokiaľ ide o detskú literatúru, prijímateľ sa dostáva k dielu výlučne v cieľovom jazyku, a to prostredníctvom sprostredkovateľa – prekladateľa. Bamberger prízvukuje fakt, že zmeny vykonané prekladateľom nemusia hneď znamenať, že ide o účinné a oprávnené opravy originálu. Pre Bambergera je príznačný názor, že vo väčšine prípadov to, čo prekladatelia nazývajú slabými časťami originálu, sú naopak charakteristické prvky originálu a majú teda určitú vnútornú vyjadrovaciu hodnotu.

Avšak prvým významným odborníkom na preklad literatúry pre deti a mládež, venujúcim sa dôkladnej analýze intervencií a zmien v preklade pre

SLOVENSKÁ LITERATÚRA V ANGLICKOM PREKLADE PO ROKU 1989

ĽUDMILA PÁNISOVÁ

Úvod

Odpoveď na otázku v podtitule tohtoročnej konferencie, ktorá znie, či má ešte dnes translatológia čo ponúknuť, by v kontexte nami zvolenej témy znela jednoznačne: áno. Problematika prekladu slovenskej literatúry do cudzích jazykov totiž aj napriek zriedka sa vyskytujúcim pokusom o jej zmapovanie v podobe čiastkových štúdií a výskumov, napr. Adamová *Perspektívy prekladania slovenskej literatúry do cudzích jazykov* (2012), Kniasková *Súčasná slovenská literatúra v ruských a nemeckých prekladoch* (2012), Šuša *Nové výzvy súčasnej slovenskej prekladovej produkcie v Taliansku* (2012), ešte stále nie je dostatočne zmapovaná a predstavuje „biele miesto“ v slovenskej vede o preklade. Týka sa to tejto problematiky vo všeobecnosti, rovnako ako aj vo vzťahu k jednotlivým cieľovým jazykom. V nadväznosti na načrtnutú tému je cieľom nášho príspevku prezentovať doposiaľ získané výsledky výskumu v oblasti prekladu slovenskej literatúry do anglického jazyka. Na začiatku nášho výskumu sa núkalo hneď niekoľko otázok, napr. Odkedy a koľko sa prekladá do angličtiny? Ktorý je najstarší anglický preklad slovenského diela? Kto tieto texty prekladal a prekladá? Vznikalo viac anglických prekladov pred alebo až po roku 1989? Na tieto a mnohé ďalšie otázky sme sa pokúsili nájsť odpoveď prostredníctvom nášho výskumu, no vzhľadom na obmedzený počet strán nebude možné v rámci tejto štúdie odpovedať na všetky z nich. Rozhodli sme sa preto ponúknuť pohľad na túto problematiku z hľadiska súčasného stavu, t. j. zmapovať problematiku anglických prekladov slovenskej literatúry vznikajúcich po roku 1989 do roku 2013, kde sa nám aj napriek zdanlivo jasným a jednoznačným odpoveďiam podarilo odhaliť viacero prekvapujúcich výsledkov.

Slovenská prozaická tvorba v anglickom preklade po roku 1989

Aj napriek skutočnosti, že v slovenskej vede o preklade sa doposiaľ problematike prekladu slovenskej literatúry do cudzích jazykov venovalo málo pozornosti, akoby tento typ prekladu vôbec neexistoval, prekladateľská prax ukazuje, že slovenská literatúra sa do cudzích jazykov prekladala i stále prekladá. Potvrdzujú to nielen informácie získané z rôznych knižných či internetových databáz, ale aj snaha niektorých slovenských inštitúcií (predovšetkým kultúrnych inštitútov, veľvyslanectiev a lektorátov slovenského jazyka, kultúry či literatúry) a časopisov podporovať a propagovať slovenskú literatúru v zahraničí.

Nepochybne najvýznamnejšiu úlohu pri podpore a propagácii prekladov slovenskej literatúry do cudzích jazykov zohráva Literárne informačné centrum (LIC), ktoré sa venuje dokumentačnej, informačnej, edičnej a prezentačnej činnosti slovenskej literatúry a propaguje jej výsledky v zahraničí. V rámci

IDEOLOGY IN TRANSLATING CHILDREN`S LITERATURE INTO ARABIC: A STORY TAKEN TO A DIFFERENT STOREY

ZUZANA TABAČKOVÁ

Introduction

Translating for children in a given culture is to a considerable extent governed by the way we write for the child reader in that culture. Should writing for children be governed by a certain ideology, then, we can assume, translating is governed by identical ideological principles. The translated text is, consequently, adjusted to the ideologically and culture-bound constructs of the target culture. By transferring a text to a new system, particular source language ideological foundations may be distorted or moved to a different level. The present paper discusses translating for children in the Arab world, which is predominantly affected by the ideology of Islam. Drawing on the comparison of the English original of Rowling`s *Harry Potter and the Chamber of Secrets* and *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* and their translations into Arabic, the paper demonstrates the ways how ideology affected the translation of the world-famous book. Since it is impossible to provide a thorough analysis of the whole book within the scope of this article, the paper focuses solely on those aspects of the source text which do not relate to the existing model in the target system. Consequently, these parts of the source text are subject to manipulation in translation so that the resulting translation would correspond to the system and norms of the target culture.

The paper is divided into two main parts. Firstly, it briefly discusses writing and translating for children in the Arab world; then it explores the phenomenon of Harry Potter and its reception in the Arab culture by analyzing the Arabic translation of the second and the third book in the series (*Hārī Būtir wa hugra al-asrār* and *Hārī Būtir wa Siggīn Azkābān*).

In Harry Potter`s *Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry*, the stairs in the corridors move unexpectedly, changing their direction and taking young wizards to unanticipated locations. Analogically, when translating a children`s text to a culture governed by a different ideology, "the story" or its parts might be transferred to a different "storey" enabling young readers to enjoy the book within the system of their own culture.

Writing and Translating for Children in the Arab World

According to Abu Nasr (2003, p. 281), "... there is almost no tradition of a special literature for children in the Arab world..." For a long time, there was virtually no writing in the region directed specifically to children. Although, also in Europe, the first books written for children appear as late as the 17th century (Žemberová, 2011), in the Arab world it took children`s literature another three hundred years to make its way into the literary polysystem. Similarly to its European counterpart, children`s literature in the Arab world

POSUNY AKO TYPY PREKLADATEĽSKÝCH VERZIÍ (NA POČESŤ MINULO A TOHOROČNÉHO VÝROČIA ANTONA POPOVIČA: 1933 – 1984)

DUŠAN TELLINGER

Úvod

V medzinárodnej translatológii sa zvykne pri pojme posun v preklade často citovať tak z povestnej knihy Johna Cunnisona Catforda z roku 1965, ako aj z nemenej uznávaného anglického terminologického slovníka potrebného na analýzu umeleckého prekladu z roku 1976 napísaného Antonom Popovičom, v ktorom patrí jedno z podstatných miest práve posunom. Vedecké rozpracovanie termínu posun (po anglicky shift) sa považuje za jeden z hlavných prínosov, ktorým prispel A. Popovič k svetovému rozvoju myslenia o preklade. Týmto termínom používaným v českej translatológii už Jiří Levým pod vplyvom uvedeného anglického priekopníka medzinárodnej translatológie sa myslia rôzne realizácie prekladu, pretože posuny v preklade sú nielen jazykové, tematické, rytmické a žánrové, no predovšetkým sú to tie konštitutívne posuny, ktoré sa týkajú štylistiky a taktiež v nie poslednom rade aj individuálne posuny, ktoré vyplývajú z prekladateľovej osobnosti – z jeho idiolektu. Paradoxné je napr., že nezriedka dochádza k posunom práve v dôsledku snahy prevažnej väčšiny prekladateľov čím vernejšie zachovať špecifikum originálu, čo je dosť nereálne pri prechode umeleckých textov z východiskovej do odlišnej cieľovej kultúry. Kultúrny kontext prijímajúceho prostredia priamo núti prekladateľov k tomu, aby sa odchyľili od vyslovene mechanickej lineárnej reprodukcie prvkov východiskového jazyka prvkami cieľového jazyka. Pod prvkami na jazykovej rovine prekladu sa myslia nielen izolované slová, resp. vyššie lexikálne jednotky – slovné spojenia, no i tie prvky textu, ktoré majú určité kultúrne pozadie a sú spojené s rôznymi konotáciami. Sú to predovšetkým reálie, v širšom zmysle etnokulturémy (v lingvistike sa používa pre tieto slová veľmi obsažný pojem bezekvivalentná lexika). Okrem toho vystupuje do popredia najmä pri preklade historických diel problém slov, ktoré prekonal vývojom počas dlhších etáp posuny vo význame – ide tu predovšetkým o archaizmy, ktoré však možno spolu s historizmami a všetkými reáliami vysvetľovať v komentároch. Každý posun voči originálu ako určitý spôsob realizácie prekladu vyplýva zákonite z kultúrnych, sociálnych a historických okolností, v ktorých preklad vznikol, veď opakované preklady jedného konkrétneho diela v rámci istej národnej literatúry v jej rôznych vývojových epochách sú dôkazom toho, že prekladateľské verzie originálneho diela vznikajú v dôsledku individuálnych alebo zákonitých posunov. Na takéto rôzne verzie diel v slovenčine vytvorené prekladateľmi už v priebehu dvoch storočí od konštituovania spisovného jazyka treba obrátiť pozornosť pri vymedzení hraníc literárnych období – čiže podľa toho, aké posuny v prekladoch boli želané v próze,

III.

TLMOČENIE

PAUZA JAKO DETERMINANTA VNÍMÁNÍ RYCHLOSTI PŘEDNESU PŘI SIMULTÁNNÍM TLUMOČENÍ SPONTÁNNÍCH A ČTENÝCH PROJEVŮ

ANETA MANDYSOVÁ

Úvod

Pauza je spolu s intonací jedním z nejdůležitějších prozodických prostředků, které slouží k segmentaci promluvy; vhodně umístěné a vhodně dlouhé pauzy značí hranice syntaktických a významových celků. Pauzy tak napomáhají posluchači, respektive tlumočnickovi lépe se orientovat v projevu řečníka, lépe pochopit syntaktické a významové vztahy a také komunikační záměr. V simultánním tlumočení tak pauzy zastávají zcela zásadní úlohu.

Pauzy představují široké lingvistické téma; cílem tohoto příspěvku je nastínit korelaci pauz a vnímání rychlosti přednesu při simultánním tlumočení čtených a spontánně přednášených projevů na základě vybrané odborné literatury. Proč jsou pauzy pro vnímání rychlosti přednesu určujícím faktorem? Prokládají řečníci čtoucí svůj předem připravený projev pauzami jiným způsobem, než řečníci, kteří mluví spatra? Jakou roli při obou druhích projevů hrají pauzy ve vnímání rychlosti výchozího projevu tlumočnickem?

Definice a klasifikace řečových pauz

Pauza je nejjednodušeji definována jako přerušení proudu řeči mluvčího identifikovatelné posluchačem. Názory na minimální délku tohoto intervalu v odborné literatuře nejsou zcela jednotné; Beattie und Bradbury (1979) tento minimální interval stanovují na 0,60 sekund, Kowal a O'Connel (1980) na 0,27 sekund.

Jak bylo řečeno v úvodu, pauzy se spolu s intonací podílí na realizaci předělů mezi úseky souvislé řeči, čímž usnadňují posluchači vnímání a porozumění obsahu řečeného sdělení a zároveň řečníkovi pomáhají k obnově hlasové energie. Pauzy jsou připodobňovány k interpunkčním znaménkům v psaných projevech, avšak v mluveném projevu v sobě pauzy zároveň nesou další informace a upoutávají pozornost posluchače (Cecot, 2001).

Pauzy představují významnou část z celkové délky projevu: dle Čeňkové (1988, s. 97) to může být až 40 – 50 % z celkové délky promluvy.

V odborné literatuře nacházíme mnoho pohledů na klasifikaci pauz; v rámci tohoto článku stručně uvedeme jen několik vybraných klasifikací. První klasifikace autorů Magno Caldognetto, De Zordi a Corra (1982), jež je často citována, pauzy dělí na zaplněné (filled) a nezaplněné (unfilled). Dále je tu klasifikace na pauzy fyziologické (sloužící k nadechnutí) a funkční, Drommel (1980) pauzy dělí dle jejich pozice ve větě na syntaktické a nesyntaktické. Pauzy mají v promluvě celou řadu funkcí, přičemž jedna pauza může mít několik funkcí současně. Podoba pauzy souvisí s jejich funkcí: například váhání

REGISTER

A

Abu Ibrahim, I. 181, 184
Abu Nasr, J. 180, 184
Adamová, L. 171, 177
Al-Baqarah, 181
Alcântara, 160
Al-Hajji, F. A. 180, 184
Al-Mukhtar, 184
Al-Shinqiti, 184
Amman, M. 12
Andersen, H. Ch. 100
Andričík, M. 82

B

Babinka, M. 78
Baer, B. 23
Bach, E. 73
Bachleda, S. 110
Baker, M. 27
Bakoš, J. 97
Baláž, A. 174, 177
Bálint, B. 89, 92, 93
Bamberger, R. 163, 169
Bartalová, A. 149
Barthes, R. 116, 117, 118
Bartoll, E. 142, 143, 148
Bassan, G. 79
Beattie, G. W. 199, 201
Bednářová, K. 7, 33, 86, 93, 100, 101, 102
Bell, R. T. 70, 73,
Bella, J. L. 110
Berman, A. 34, 35, 36, 37, 38
Between, 11, 12, 13
Beyalaová, C. 83
Białoszewski, 118
Bian, J. 19
Biasi, P. M. 160
Biloveský, V. 76, 84, 169
Blaho, J. 110
Blahová, A. 82
Bloom, H. 80, 84
Bohusová, Z. 66
Boor, J. 120, 121, 127
Borkopf, S. 129, 130, 137, 138, 139
Boyd, W. 172, 173, 174, 177
Bradbury, R. J. 201
Brancati, V. 79
Branquinho, J. 161
Brassai, S. 71, 73

Braxatorisová, A. 105, 108
Brtková, K. 100, 101, 102
Bubnášová, E. 43, 46, 100
Bühler, K. 24, 26
Bukowski, P. 23, 28

C

Cary, E. 163
Casanova, P. 160
Casierer, R. 51
Castellano, L. 74
Catford, C. 24, 186, 187, 189, 190, 191, 194
Cecot, M. 199, 201
Cervantes, 76
CERVANTES, B. 84
Cíbiková, I. 42, 46
Cintas, J. D. 142, 148
Classe, O. 184
Conceatu, M. 38
Condé, M. 83
Corra, D. 201
Coscolluela, V. 38
Costantino, L. 23, 28
Cowieová, M. Á. 187, 194
Czyz, A. 83

Č

Čavojský, L. 110
Čeňková, I. 200, 201
Čertík, J. 110
Čulenová, E. 9

D

De Zordi, E. 201
Deáková, R. 129, 138, 139
Dechercht, H. 201
Déjean, 200
Déjean-Le Féal, K. 201
Delabastita, D. 28
Dell Hymes, 24
Dobřík, Z. 7, 54
Dolník, J. 51, 53
Domancová, I. 145, 149
Doorslaer, L. 28
Doruľa, J. 88, 89, 93
Drač, I. 8, 112, 113, 114, 115, 116, 118
Drommel, R. H. 199, 201
Dubcová, V. 97
Đuricová, A. 8

Ďurík, P. 86
 Ďurišin, D. 80, 82, 84, 85, 97, 101,
 102, 126
 Ďurkovičová, M. 8, 104, 111
 Ďurovič, Ľ. 86, 89, 90, 92, 93
 Ďurovková, D. 169
 Duszak, A. 55, 56, 60

E

Ehrgangová, E. 66
 Eisner, P. 120, 121
 Evans, J. 173, 174, 177
 Even-Zohar, L. 26, 160, 165
 169

F

Fallová, A. 82, 83
 Féalová, D. 200
 Feldek, Ľ. 112, 118, 191
 Felix, J. 100, 101
 Fenoglio, B. 79
 Fernandes, L. P. 160
 Fillmore, C. J. 73
 Franco, J. 11

G

Gál, S. 8, 112, 119
 Gális, V. 174, 177
 Gambier, Y. 28, 148
 Gašparíková, T. 79
 Gavurová, M. 9
 Gennett, G. 37
 Gentzler, E. 14, 15, 19
 Giddens, A. 51, 53
 Göhring, H. 12, 19
 Gomes, N. 161
 Grbičová, 24
 Gromová, E. 62, 63, 66, 84, 100, 101,
 102
 Guttgesell, D. 94
 Györgi, L. 9

H

Hardošová, M. 9
 Hargreaves, A. 81
 Harms, R. 73
 Harpáň, M. 78, 84
 Haugová, M. 172, 175, 176
 Havrila, O. 82
 Hečko, V. 79
 HEFTY, A. 149
 HEFTY, M. 149
 Hegedúšová, Z. 97

Hejwowski, K. 56, 60
 Helbig, G. 73
 Hermans, T. 23, 28
 Heveši, M. 82
 Heydel, M. 23, 28
 Hlaváčová, A. 83, 84
 Hoban, R. 174
 Hofstede, 22
 Hochel, B. 175, 176
 Holeš, J. 84
 Hollý, J. 83, 98
 Holmes, J. 26, 27, 28, 40, 41
 Holz-Mänttari, J. 11, 12, 19
 Hönig, H. 12, 24
 Horecký, J. 42, 46
 Hostová, I. 8, 120, 128
 House, J. 44, 46
 Hronec, V. 78
 Hudec, I. 78, 174
 Humboldt, W. 51
 Hurtado, A. 16, 19
 Huťková, A. 8, 66, 129, 138, 139, 140,
 169

Ch

Chaume, F. 141, 148, 149
 Chesterman, A. 26, 28
 Chmel, K. 79
 Choma, B. 79
 Chovancová, K. 9
 Chrobáková, S. 174

I

Ivanová-Šalingová, M. 54

J

Jaklová, A. 62, 66
 Jakobson, R. 24, 28
 Jandourek, 64
 Janecová, E. 8, 46, 100, 101, 102, 141,
 148, 150
 Jankovič, J. 78, 98, 101, 102
 Janovcová, E. 200, 201
 Jaslovský, M. 174
 Jesenská, Z. 98, 99, 100, 101, 102
 Jettmarová, Z. 7, 22, 23, 28, 29, 30
 Jurczan-Trojan, Z. 60
 Jurík, M. 110

K

Kabátová, Z. 148
 Kadlec, J. 84
 Kalandra, J. 124, 127

Kapitáňová, D. 174
 Katan, D. 193, 193
 Kautz, U. 64, 66
 Kegyes, E. 9
 Keníž, A. 25, 28, 66
 Kerbrat-Orecchioni, C. 56
 Kertész, I. 77, 127
 Klaudy, K. 28
 Klemensiewicz, Z. 55, 60
 Klimeková, A. 86, 93
 Klimeš, L. 53
 Klimová, K. 53, 169
 Klingberg, G. 164, 169, 170
 Knechtlová, E. 43, 46
 Kniazková, V. 171, 177
 Kolář, J. 120, 122, 126
 Koller, W. 13, 20, 46
 Kopřada, P. 83, 97
 Koška, J. 98, 101, 102, 103
 Kotuła, B. 7, 55, 61
 Kovačka, M. 86, 93, 110
 Kowal, S. 201
 Kozáčíková, Z. 9
 Kozáková, L. 100, 101, 102
 Krajčovič, R. 89, 93
 Králová, J. 28
 Kraviarová, Z. 9
 Krčméry-Vrteřlová, J. 104, 105, 106,
 107, 108, 109, 110, 111
 Kubeková, J. 76, 84
 Kučerková, M. 76, 84
 Kučerová, K. 93
 Kudaykulová, A. 50, 52
 Kummings, D. 120, 127
 Kuniak, J. 120, 122, 124, 127, 128,
 175
 Kupsch-Losereit, S. 12
 Kurz, I. 201
 Kusá, M. 8, 97, 98, 101, 102
 Kussmaul, P. 12, 24
 Kvačala, J. 89
 Kyloušek, P. 84

L

Labáth, J. 79
 Lambert, J. 28
 Lauková, J. 8, 62, 64, 65, 67, 68
 Lefevre, A. 161
 Lesňáková, S. 97
 Leuven Zwart, K. 169
 Levý, J. 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
 187, 194
 Lewicki, A. M. 57, 60
 Ličko, R. 9
 Litschauerová, N. 110
 Loewenstamm, 161

Lukács, G. 100
 Lüsebrink, H. J. 62, 67
 Luther, M. 63, 86, 87, 88, 90, 91, 92,
 93

M

Mafra, A. 8, 151, 153, 161, 162
 Magno Caldognetto, E. 201
 Mahfouz, N. 184
 Majerník, J. 113, 116, 118
 Makarová, V. 67
 Malinovská, Z. 84
 Maliti-Fraňová, E. 98, 100, 101, 102,
 103
 Manaa, A. 184
 Mandysová, A. 8, 199, 200, 201, 202
 Maníková, Z. 54
 Marčok, V. 175, 177
 Martinová, I. 175, 177
 Marxová, S. 163, 166, 167, 170
 Mason, 23, 24
 Matejovič, P. 173, 177
 Mayer, F. 42, 46
 Mayoral, R. 16, 20
 McKAY, D. 127
 Mdallel, S. 184
 Melicherčíkova, M. 9, 67
 Mesárová, E. 8, 163, 170
 Mieczkowska, H. 60
 Miháliková, M. 79
 Mihalkovič, J. 36, 38, 39, 82
 Miko, F. 8, 112, 117, 118, 119
 Mikołajczuk, A. 60
 Mikula, V. 118
 Mnich, R. 83
 Mojžišová, M. 110
 Montaigne, M. 34, 35, 36, 38, 39
 Moravcová, D. 200, 202
 Mounin, G. 163, 170, 189, 194
 Moyšová, S. 10
 Mrva, T. 177
 Müglová, D. 63, 64, 65, 66, 67, 84
 Müller, F. M. 161
 Munday, J. 15, 20, 73
 Murcho, D. 161

N

Nádas, P. 77
 Németh, Z. 129, 130, 137, 138, 139
 Nemsilová, E. 109, 110
 Neubert, A. 70, 74
 Neumann, I. 184
 Neves, J. 148
 Newmark, P. 70, 74
 Nexon, D. H. 184

Nida, E. 24
 Nord, Ch. 7, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20,
 21, 23, 24, 26, 29, 41, 65, 67, 155
 Nováček, Z. 109, 110
 Nový, I. 53
 Nowak, P. 56, 61

O

O'Connell, D. 201
 O'Sullivan, E. 170
 Oittinen, R. 170, 185
 Oleríny, V. 110
 Ondirko, M. 173, 177
 Opálková, J. 46, 84
 Orwińska, E. 60
 Osimo, B. 29, 165, 168, 169, 170

P

Pajdzińska, A. 57, 60
 Palovčík, M. 111
 Pánisová, Ľ. 8, 171, 178
 Panovová, E. 97
 Papierz, M. 60
 Pauliny, E. 89, 93
 Peciar, S. 61
 Pesce, A. 170
 Peterajová, Ľ. 79
 Petro, P. 172, 177
 Pineauová, G. 83
 Pišťanka, P. 172, 173, 177
 Plesník, Ľ. 119
 Podhradský, J. 79
 Pokorn, N. 22, 29
 Pokrivčáková, S. 174, 177
 Popovič, A. 8, 22, 23, 25, 26, 27, 28,
 29, 30, 37, 40, 41, 44, 47, 111, 112,
 118, 167, 170, 186, 187, 188, 189,
 190, 191, 192, 193, 194
 Pospíšil, I. 75, 76, 77, 83, 84, 85
 Potebňa, A. 51
 Poulin, I. 39
 Pratin, V. 79
 Proust, M. 36, 37, 38, 39
 Prunč, E. 41, 47
 Puccini, G. 111
 Puurtinen, T. 164, 170
 Pym, A. 24, 26, 27, 29

Q

Qianyuan, G. 13, 20

R

Rakšányiová, J. 7, 63, 67

Rankov, P. 172
 Raupach, M. 201
 Raymund, 34, 36
 Redlingerová, A. 9,
 Reichwalderová, E. 9, 10
 Reiss, K. 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18,
 20, 24, 26, 67, 166, 170
 Remaelová, A. 142
 Ribarich, 63
 Roger, T. 73
 Romanelli, S. 161
 Rowling, J. K. 185
 Rudlovčáková, 113, 116, 118
 Rushdi, S. 63
 Russo, M. 148
 Rutherford, H. 173, 178

S

Sabatos, Ch. 172, 178
 Sabolová-Princic, D. 84
 Said, E. W. 161
 Samcová, J. 82
 Samková, M. 200, 202
 Sanderson, J. D. 149
 Sapir, B. 51, 57
 Sciascia, L. 79
 Selasi, T. 81, 84
 Shavit, Z. 168, 170, 185
 Sherwoodová, J. 174
 Shhlesinger, M. 29
 Shreve, G. M. 70, 74
 Shuttleworth-Cowieová, 187, 191, 194
 Schäffner, Ch. 24, 29
 Schenkel, W. 73
 Schmitt, P. A. 12
 Schroll-Machl, S. 49, 53
 Schrull, M. H. 161
 Schwarcz, L. M. 161
 Simeoni, D. 29
 Simigné, F. S. 8, 69, 71, 74
 Simpson, P. 74
 Sinopoli, F. 84
 Skála, I. 120, 124, 125, 128
 Skladaná, J. 93
 Slančová, D. 138, 139
 Sláviková, A. 109, 111
 Sloboda, R. 172
 Snell-Hornby, M. 15, 20, 67
 Soares, N. G. 161
 Sohár, A. 28
 Somers, H. R. 71, 74
 Soukup, M. 49, 53
 Souralová, E. 149
 Souza, R. 161
 Sparková, M. 174
 Stahl, J. 9

Stacho, J. 120, 121, 125, 126, 127, 128

Stacho, J. 120, 125

Stecconi, U. 22, 29

Stöckel, L. 86

Stoltová, B. 165

Stolze, R. 13, 20, 41, 47

Suchoň, E. 109, 111

Szymczak, M. 58, 61

Š

Šaling, S. 54

Šauša, M. 146, 149

Šiktanc, 118

Šimečka, M. 172

Šimová, M. 82, 83, 84

Škoviera, D. 86, 93

Škultéty, S. 87

Šotola, 118

Špaček, J. 174, 178

Šramková, M. 64, 67

Štefanko, 84

Štefková, M. 9, 46, 47

Šuša, I. 8, 75, 83, 84, 85, 171, 178

Šútovec, M. 100

T

Tabačková, Z. 8, 179, 185

Talamon, A. 8, 129, 130, 131, 138, 139

Tarasiuková, R. 83

Tarcsiová, D. 144, 145, 148, 149

Tellinger, D. 8, 186, 189, 191, 193, 194, 195

Tesnière, L. 71, 74

Tite, B. 200, 202

Tokarski, R. 57, 61

Torop, P. 168, 169, 170

Toury, G. 25, 26, 27, 29, 151, 161, 165, 170

Trompenaars, 48

Truhlářová, J. 98, 101, 102, 103

Turčány, V. 113

Tymoczko, M. 25, 30

Tyšš, I. 148

U

Uhlárová, G. 82

Urbanec, B. 111

Ursínyová, T. 111

V

Vajdová, L. 97, 101, 102, 103

Valcerová, A. 80, 82, 84

Valček, P. 34, 38, 39

Válek, M. 113, 118, 119, 175

Vallo, S. 79

Vallová, M. 79

Vallovej, E. 9

Vantuch, A. 35, 38, 39

Vargová, Z. 77, 83, 85

Verdi, G. 111

Vermeer, J. 11, 12, 13, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 26, 30, 67, 166, 170

Vicente, F. L. 161

Vilikovský, J. 78, 167, 170, 172, 177, 178, 188, 189, 190, 192, 193, 194

Voit, P. 86

Vojtechovský, R. 144, 149

Voznesenski, 118, 187

Vrbacký, A. 78

W

Welsch, W. 62, 67

Whitman, W. 113, 120, 121, 126, 127, 128

Whorf, B. 51

Wierzbicka, A. 57, 60, 61

Wilss, W. 12, 13, 21

Wittgenstein, L. 51

Wolfová, 24

Wyler, L. 161

Y

Yong-lu Cui, 19

Z

Zajac, P. 97

Zambor, J. 120, 121, 127, 128

Zelinský, M. 118, 119

Zlateva, P. 22, 30

Ž

Žanuzakov, T. 52

Želonka, J. 9, 148, 149

Žemberová, V. 78, 85, 179, 185

Žigo, P. 89, 93

Žitný, M. 8, 86, 93, 94, 98, 100, 101, 102, 103

Názov	Preklad a tlmočenie 11 Má translatológia dnes ešte čo ponúknuť? Reciprocity a tenzie v translatologickom výskume
Editor	doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.
Recenzenti	prof. PhDr. Edita Gromová, CSc. prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.
Zodpovedný redaktor	PhDr. Miroslava Melicherčíková
Jazyková úprava	PaedDr. Zuzana Bariaková, PhD. Mgr. Martina Kubealaková, PhD.
Publikáciu technicky upravila	Bc. Mária Srnková
Náklad	150 ks
Rozsah strán	208
Vydanie	prvé
Formát	B5
Vydavateľ	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia:	Filozofická fakulta
Tlač	EQUILIBRIA, s.r.o. Košice

© Vladimír Biloveský
© autori štúdií 2014

ISBN 978-80-557-0795-2